

VIHREÄT JA TALOUS

Osmo Soininvaara

VIHREÄT JA TALOUS

Oikealla, vasemmalla vai edellä?

Tietokeino Oy

Aiempaa tuotantoa:

Ministerikytyi (WSOY, 2002)

Täystyöllisyyteen ilman köyhyyttä (Art House, 1999)

Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi (WSOY, 1994)

Vibreä markkinatalous (Hanki ja jää, 1990)

Ratkaiseva aika (WSOY, 1986)

Vibreää valoa (Perusta ry., 1983)

www.soininvaara.net

© Osmo Soininvaara 2005

ISBN 952-91-8596-0

Otamedia Oy, Espoo

Sisällysluettelo

Esipuhe	6
1 Kapitalismi, markkinatalous ja kilpailu	10
2 Yksityinen vai yleinen etu?.....	16
3 Ulkoisvaikutukset	22
4 Tuloerot.....	32
5 Monimuotoisuuden puolustus	39
6 Julkisten palvelujen kilpailutus	42
7 Ekologinen hyötysuhde.....	52
8 Vihreät ja ammattiyhdistysliike	56
9 Solidaarisuuden piiri	65
10 Globalisaatio	68
11 Globaali ympäristöpolitiikka	76
12 Enemmän aikaa, vähemmän roinaa.....	84
13 Vain palvelut voivat työllistää	87
14 Ehkä siinä kävikin näin	89

Esipuhe

Miksi tämä kirja

Vihreitä syytettiin syksyn 2004 kunnallisvaalien alla siitä, ettei äänestäjä saa tavoitteistamme selvää. Olemmeko oikealla vai vasemmalla? Asiasta käytiin vilkasta keskustelua vihreiden sähköpostipalstoilla. Osallistuin tähän kirjoitteluun lyhyellä erittelyllä vihreiden talouspoliittisista tavoitteista. Useampi lukija kääntyi sen jälkeen puoleeni esittäen, että laajentaisin kirjoituksen jonkinlaiseksi vihreän talouspolitiikan ABC-vihkoseksi. Talouspolitiikka ei ole koko politiikka, mutta oikeistoon tai vasemmistoon kuuluminen määräytyy paljolti talouspoliittisten kantojen mukaan.

Tarkoitukseni oli alun perin verrata kohta kohdalta vihreiden ohjelmallisia tavoitteita poliittisen oikeiston ja vasemmiston tavoitteisiin. Jonkin matkaa näin yritin tehdäkin, mutta tehtävä osoittautui ylivoimaiseksi. On jokseenkin mahdotonta saada selvää eri puolueiden tosiasiallisesta kannasta moneen aikamme keskeiseen ilmiöön. Yritän tässä kirjasessa hahmotella vihreitä näkökulmia näihin kysymyksiin sellaisena kuin itse hahmotan vihreän linjan.

Aate vai teoria?

Ovatko taloudelliset erimielisyydet ideologisia vai tietoon tai sen puutteeseen perustuvia?

Ne ovat molempia. Moni talouspolitiikan yleistä linjaa vastaan nouseva väite kumpuaa tietämättömyydestä, väärinkäsityksestä tai kokonaisuuden tajun puutteesta. Päittäjiin kohdistuu runsaasti epärealistisia tai itsekkyydessään kohtuuttomia vaatimuksia, jotka toteutuessaan tietäisivät lopulta onnettomuutta kaikille.

Eduskunnassa esitetty vasemmistolainen talouskriitikki on vuosi vuodelta enemmän silkkaa populismia. On ”edistyksellistä” viitata kintaalla tosiasioille. Näin ei ole ollut aina. Vielä pari vuosikymmentä sitten poliittista vasemmistoa talouspoliittisessa keskustelussa edustivat osaavat ja arvostetut talous- ja yhteiskuntatieteilijät, joihin myös vasemmistolaiset kansanedustajat saattoivat nojautua. Edelleen minun silmissäni Suomen parhaat kansantaloustieteilijät ovat jonkin sortin vasemmistolaisia, mutta heidän ajatuksensa eivät elävöitä vasemmistolaisten poliitikkojen puheita. Nykyiseltä poliittiselta vasemmistolta puuttuu ohjelma. Vasemmistolaisuus on muuttunut joko ideologiattomaksi pragmatismiksi, josta on vaikea löytää mitään vasemmistolaista, tai suunnittelemattomaksi menneiden saavutusten puolustustaistoksi – tai katteettomaksi populismiksi.

Toisaalta selviä ideologisia valintoja perustellaan totuuden vastaisesti muka-välttämättömyyksinä. Joskus kyse on tietoisesta asiantuntijavallan väärinkäytöstä, mutta varsin usein on myös toisenlaisesta tietämättömyydestä. Väärien realiteettien esittäjä voi olla tietämätön kansantalouden toimintamekanismeista ja saattaa tietämättömyyttään nähdä mahdollisen ja mahdollittoman rajan väärin. Talouspoliittinen hegemonia on siirtynyt oikeistolle. Siksi valittavan moni kuvittelee, että oikeistolainen arvomaailma edustaisi taloudellista realismia, vaikka kyse on silkasta arvovalinnasta.

Onko taloustiede oikeistolaista jo lähtökohdiltaan? Siten kuin minä olen sen oppinut, ei ole, vaikka taloudellisia argumentteja usein käytetäänkin oikeistolaisen politiikan perusteena. Viimeaikaisesta keskustelusta voisi esimerkiksi päätellä, että talousteorian aksioomiin kuuluisi, että talouspolitiikan tehtävänä on maksimoida kokonaistuotantoa mihin hintaan hyvänsä, mutta tällaista tavoitetta ei voi kansantalouden teorioiden pohjalta johtaa. Jos joku tällaisen tavoitteen esittää, se on hänen *mielipiteensä*. Taloustieteellisin termein voi puolustella melkein millaista yhteiskunnallista näkemystä tahansa. Yhteiskunnalliset näkemykset heijastelevat eroa arvomaailmassa ja taloustiede taipuu melkein millaisen arvomaailman tarpeisiin hyvänsä. Se, että vasemmistolta puuttuu tavoitteellinen yhteiskunnallinen ohjelma, ei ole taloustieteiden vika.

Kun ajattelee, kuinka hallitsevassa asemassa talouden lainalaisuudet tai sellaisiksi kuvitellut ovat nykyaikana, ei voi kuin ihmetellä, miten vähän kansantalouden lainalaisuuksien ymmärrystä yleissivistävään koulutukseen sisältyy. Tarkoitin tällä nimenomaan *kansantaloudellisten* lainalaisuuksien ymmärtämistä. Yritystalouden perusteita useimmat osaavat ainakin jollakin tasolla. Moni kuvittelee, että niistä voisi johtaa myös kansantaloudellisia lainalaisuuksia. Monet väärät oikeistolaiset ”realiteetit” kumpuavat usein yritystaloudellisten oppien virheellisestä soveltamisesta kansantalouteen.

Miksi yritystalouden ymmärtäminen on eri asia kuin kansantalouden ymmärtäminen? Hyvä esimerkki yritystaloudellisten ja kansantaloudellisten lainalaisuuksien erosta on säästämisen siunauksellisuus. Jos yritys tai kotitalous säästää, ne vaurastuvat. Kansantaloudessa liiallinen säästäminen taas johtaa köyhtymiseen ja työttömyyteen, koska kansantaloudessa toisen meno on toisen tulo ja menojen pienentyessä pienentyvät myös tulot.

Kun parturi säästää sillä, ettei korjauta suutarilla kenkiään ja suutari sillä, ettei leikkauta parturilla tukkaansa, kumpikaan ei rikastu: parturilla vain on risat kengät ja suutarilla epäsiisti tukka.

Kansantalous voi säästää välttämällä ulkomaisten hyödykkeiden ostamista tai käyttämällä rahat investointeihin kulutuksen sijasta, mutta rahojen jättäminen käyttämättä on kansantalouden mitta-kaavassa vähän samanlaista ”säästämistä” kuin olisi energian säästäminen juoksuttamalla vesivoimalassa vettä turbiinien ohi.

Toinen esimerkki tästä erosta on usein toistettu väite, että yritykset menestyisivät paremmin, jos ne eivät joutuisi maksamaan korkeita työnantajamaksuja. Yksittäinen yritys varmasti menestyisi, jos se voisi välttää työnantajamaksut samalla, kun kilpailijoiden pitäisi ne maksaa. Jos maksut poistetaan, ne poistetaan kaikilta, eikä tämä silloin tuo yrityksille kilpailuetua toisiinsa nähden. Eikä poisto auttaisi vientimarkkinoillakaan kuin lyhyen sopeutumisvaiheen ajan. Sen sijaan eri alojen suhteelliseen menestykseen palkkaverojen suuruudella on vaikutusta. Korkeat palkkaverot ehkäisevät erityisesti yksityisten palvelujen kehitystä.

Vihreillä on kunnianhimoinen tavoite muuttaa maailmaa toisenlaiseksi – samanaikaisesti paremmaksi sekä maapallon että ihmisten kannalta. Tämän projektin suurimmat vaikeudet eivät liity teknologisiin ratkaisuihin vaan ovat luonteeltaan sosiaalisia ja kansantaloudellisia. On paljon vaikeampaa muuttaa kansantaloutta kuin yrittää pitää se entisellä kurssillaan. Siksi vihreät tarvitsevat paljon syvällisempää kansantalouden osaamista kuin kokoomuslaiset.

1. Kapitalismi, markkinatalous ja kilpailu

Muistatteko vielä, kun talouspoliittisen keskustelun kuumiin kysymyksiin koski tuotantovälineiden omistusta; pitäisikö maassa vallita markkinatalouden vai tulisiko siirtyä suunnitelmatalouteen? Tämä keskustelu on Neuvostoliiton romahduksen jälkeen jäänyt taka-alalle, mutta ei ole loppunut kokonaan.

Myös vihreissä on pieni joukko niitä, joiden mielestä markkinatalous on korjauskelvoton ja siitä pitäisi päästä eroon. On älyllisesti haastavaa kehitellä erilaisia utopistisia talousjärjestelmiä, mutta sen verran pragmaattikko olen, etten vaivaa asialla päätäni kuin viihteellisessä mielessä. Vihreiden tärkein tehtävä on olla omalta osaltaan pelastamassa maailmaa ekokatastrofilta, joka ei jää odottamaan, että kumoamme ensin kapitalismin yhdessä Yrjö Hakasen kanssa ja vasta sitten käärimme hihat ylös. Elämme markkinataloudessa, halusimme sitä tai emme. Siihen on järkevää suhtautua annettuna tosiasiana kuten painovoimaankin. Markkinatalouden kumoamisen sijasta kannattaa keskittyä ohjaamaan markkinatalouden toimintaa.

Kapitalismi vai markkinatalous?

Jos on valittava kapitalismin ja markkinatalouden välillä, vihreät kannattavat markkinataloutta.

Miten nämä kaksi eroavat toisistaan? Kapitalismilla tarkoitan yhteiskuntaa, jota kapitalistit hallitsevat ja joissa markkinatalouden sääntöjä rikotaan pääoman hyväksi. Usein tällaista kapitalismia kuulee kutsuttavan ryöstökapitalismiksi.

Räikeimmissä ryöstökapitalismin muodoissa tehtaanomistajalla tai kartanonherralla on käytössään oma väkivaltakoneistonsa niskoittelijoiden nujertamiseksi. Tällaista sattui meilläkin viime vuosisadan alkupuolella, mutta monissa kehitysmaissa se on yhä totta.

Lauhkeammissa kapitalismin muodoissa pääoman omistajat tyytyvät käyttämään monopolistisia keinoja ylimääräisten etujen saamiseksi. Kapitalisti ei pidä kilpailusta, vaan pyrkii rajoittamaan sitä omaksi edukseen. Demokratian nimiin vannovissa valtioissa kapitalismi näkyy taloudellisen ja poliittisen vallan epäasiallisina liitteinä. Suomessa tätä esiintyy erityisesti kunnallisella tasolla.

Kun kunnanvaltuusto myy parhaita rantatontteja sopuhintaan sopiville rakennusliikkeille ja vihreät vaativat kaikille avointa tarjouskilpailua, on kyse kapitalismin ja markkinatalouden vastakkainasettelusta.¹

Markkinatalouden asettaminen kapitalismin edelle ei erota julkilausuttuna tavoitteena vihreitä edes kokoomuksesta, puhumatakaan muista puolueista. Käytännön politiikassa ero kuitenkin on selvä. Sen on jokainen kunnallispolitiikkaa läheltä seurannut voinut havaita. Markkinatalouden puolustaminen kapitalismia vastaan erottaa vihreät poliittisesta oikeistosta, mutta hämmästyttävän usein käytännön tasolla myös poliittisesta vasemmistosta.

---

1 Tässä vaiheessa vastapuoli yleensä tarjoutuu populistiseen silmänkääntötemppeeseen: jos tontit myydään tarjouskilpailussa, hinta nousee ja tämä siirtyy asuntojen hintoihin.

Ei siirry.

Jos asuntojen myyntihintaa ei ole säännöstelty, rakennusliike myy asunnot joka tapauksessa eniten tarjoavalle, eikä tämä hinta riipu mitenkään siitä, mitä rakennusliike on tonteista alun perin maksanut. Alempi tontin hinta ei laske asuntojen hintaa, vaan kasvattaa rakennusyhtiön voittoa. Asetelma muuttuu kokonaan toiseksi, jos asuntojen myyntihintoihin sovelletaan hintasäännöstelyä, kuten aikanaan omistus-aravissa ja edelleen Helsingin kaupungin maille rakennettavassa Hitas-tuotannossa. Hintasäännöstelyyn taas liittyy muita ongelmia.

Liiallinen kilpailu

Kilpailuvirasto on kiivaimpia kilpailun rajoitusten vastustajia. Ovatko vihreät siis samoilla linjoilla kilpailuviraston kanssa? Joissakin tapauksissa ovat, mutta pääsääntöisesti eivät ole. Kilpailuviraston ultraliberaali linja vie usein ojasta allikkoon. Äärimmilleen viety kilpailu on ongelmallista sekín.

Jos yritysten välinen kilpailu on hyvin raadollista, se merkitsee myös, että yhteiskuntavastuu yrityksessä syrjäytyy äärimmilleen menevän taloudellisen tehokkuusajattelun tieltä. Väittäisin, että merkittävä syy 1990-luvulla kohonneeseen rakenteelliseen työttömyyteen oli yritysten yhteiskuntavastuun heikkenemisessä. Aiemmin, kun vaikka Virtanen teki työtä tehottomasti eikä tuottanut työnantajalle täyttä vastinetta palkalleen, hänen annettiin olla. Joidenkin mielestä tämä hempeämielisyys johtui kommunismin pelosta, joka katosi Neuvostoliiton luhistumisen jälkeen. Toisten mielestä se oli osoitus yritysjohton inhimillisyydestä. Ensimmäisen selityksen yleispätevyyteen on vähän vaikea uskoa, sillä jos siitä oli ollut kyse, tietty vapaamatkustajuus olisi tullut ainakin pienemmille yrityksille mieleen: ei se kommunismin tulo nyt tämän yhden yrityksen tekemisistä voi riippua.

Aika hyvä selitys saattoi olla myös pääluottamusmies, joka uhkasi lakolla, jos Virtanen saisi potkut. Kun kilpailu koveni, yritysjohtolla ei ollut enää varaa pehmoiluun. Joka oli mieleltään liian sosiaalinen, oli pian joko entinen yritysjohtaja tai entisen yrityksen johtaja. Tilanteen muuttumisen ymmärsi pääluottamusmieskin. Hän katsoi viisaammaksi antaa Virtasen mennä ja jäädä puolustamaan jäljelle jääviä työpaikkoja.

Kilpailun kiristyminen toki lisää tuottavuutta, mutta ei paljon. Väittäisin, että se on tehnyt meistä ehkä prosentin, korkeintaan viisi prosenttia rikkaampia. Tätä kannattaa verrata siihen, että rikastumme parilla prosentilla joka vuosi. Korvaako rikastuminen työpaikoilla lisääntyneen stressin ja kylmenneen ilmapiirin? Kil-

pailun kiristyminen on jopa saattanut tehdä meistä köyhempiä: eihän se irtisanottu Virtanen mihinkään ole kadonnut, vaan on jäänyt meidän kaikkien verorahoin elätettäväksi. Töissä ollessaan hän olisi tuottanut itse edes osan elinkuluistaan.²

Talonrakentamisessa yritysten välisen kilpailun kiristyminen ja urakoiden pilkkominen ovat muuttaneet työtapoja ratkaisevasti ilman, että rakennuskustannukset olisivat merkittävästi laskeneet. Kun otetaan huomioon sekä rakentamisen heikennyt laatu että tuhannet rakennusalan työttömät, jotka eivät enää kelpaa rakennuksille töihin, voidaan aiheellisesti kysyä, onko rakennusalan kilpailun kiristymisestä ollut mitään kansantaloudellista hyötyä.

Kilpailun liiallinen kiristyminen ei vastaa vihreiden tavoitteita.

Ennen kuin Suomesta joskus parikymmentä vuotta sitten tuli markkinatalousmaa, merkittävä osa Suomesta eli patruunataloudessa. Tehdään patruunalla oli kohtuuton valta tehdaspaikkakunnilla, mutta tuota valtaa myös käytettiin omalla tavallaan sivistyneesti. Patruunoista suurin, Yhtyneiden paperitehtaiden Juuso Walden laajensi yrityksensä toiminnan pitkälle sosiaalipolitiikan puolelle – ja urheiluun, erityisesti jalkapalloon (Valkeakosken Haka).

Patruunat kantoivat myös eräänlaista työllistämisvastuuta. He tarjosivat tehdaspaikkakunnilla töitä myös niille, jotka nyt armottomasti siirretään vajaakykyisinä yhteiskunnan vastuulle pitkäaikaisyöttömiksi.

---

2 Puhdasoppisen taloustieteen oletusten mukaan ”luova tuho”, joka johti Virtasen erottamiseen, koituisi lopulta kaikkien hyödyksi. Tämä saattaa pitää paikkansa, jos suuressa kaupungissa toimiva yritys tekee konkurssin ja koko henkilökunta joutuu hakeutumaan uusiin tehtäviin. Useimmat myös pääsevät silloin aiempaan tuottavampaan työhön. Jos Virtanen irtisanotaan huonon henkilökohtaisen tuottavuuden vuoksi ja mahdollisesti vielä työttömyyden vaivamalla paikkakunnalla, todennäköisyys on suuri, että hän jää pysyvästi työmarkkinoiden ulkopuolelle. Siitä ei hyödy kukaan.

Juuso Waldenin valtakunnassa oli paljon sellaisia sosiaalipoliittisia oikeuksia, joita sen ulkopuolella ei ollut, mutta Juuso Walden myös päätti asioista omavaltaisesti. Kun hän oli sitä mieltä, ettei pienten lasten äitien pidä käydä ansiotyössä, he eivät myöskään tehtaalta töitä saaneet; täysin ylimääräistä äidin palkkaa tehdas sen sijaan heille maksoi.

Kun Kansallis-Osake-Pankki kaatoi Juuso Waldenin, rosakokoriin meni merkittävä ja merkillinen aikakausi.

Patruunatalouteen tuskin moni kaipaa takaisin, mutta jotain inhimillisyyden mahdollisuuksista on menetetty yritysten välisen kilpailun mentyä niin kovaksi, ettei yrityksillä enää ole mahdollisuuksia inhimillisyyttä puolustavaan suurpiirteisyyteen.

Kilpailu voi johtaa haaskaukseen

Helsinkiin jaettiin tänä vuonna kahdet kilpailevat puhelinluettelot. Tähän kuuluu jo pelkästään paperia ylimääräiset tuhat tonnia, 25 täyttä rekka-autollista. On vaikea ymmärtää, mitä hyötyä tästä on kenellekään. Toivottavasti kilpailu jossakin vaiheessa johtaa siihen, että puhelinluetteloita on vain yksi ja se on nykyistä parempi, mutta eikö tähän päämäärään olisi vähemmän tuhlaileva tie?

Joskus kilpailu kertakaikkisesti johtaa vain haaskaukseen. Näin voi käydä erityisesti, kun on kyse tuotteesta, jossa valmistuksen kiinteät kustannukset ovat suuret ja muuttuvat kustannukset ole-mattomat.

Monipuolisen ja virheettömän tekstinkäsittelyohjelmiston tekeminen on kallista puuhaa, mutta kun ohjelma on valmis, sen levittäminen sadoille miljoonille tietokoneen käyttäjille ei maksa juuri mitään. Jos tekstinkäsittelyohjelmia suunnitellaan kaksi kilpailevaa, kiinteät kustannukset kaksinkertaistuvat. Tietokoneiden yhteensopivuus paranee, kun kaikki käyttävät samaa tekstinkäsittelyohjel-

maa, mutta miksi tämän kaiken pitää rikastuttaa Bill Gatesia? Eikö Euroopan unioni voisi kehittää oman, toimivan tekstinkäsittelyohjelmistonsa ja julkaista sen vapaasti kaikkien käytettäväksi? Rahavirta Euroopasta Yhdysvaltoihinkin supistuisi mukavasti. Julkisen vallan interventiota tarvitaan, jos vapaa kilpailu ei johda järkevään lopputulokseen. Tähän interventioon on myös oltava oikeus.

Vaikka niin moni luulee toisin, kilpailu ei aina optimoi lopputulosta edes teoriassa. Erityisesti tämä pitää paikkansa, kun on kyse verkostoista, vaikkapa julkisen liikenteen kokonaisuudesta. Osa kannattamattomista verkon osista – esimerkiksi bussilinjoista - voi koko järjestelmän kannalta kuitenkin olla tarpeen. Jos voitontavoittelu koskee verkoston jokaista osaa erikseen, lopputulos ei ole optimaalinen. Tätä ongelmaa ei synny, jos koko verkosto on yhden toimittajan käsissä, mutta silloin kyse voikin olla luonnollisesta monopolista. Silloinkaan markkinamekanismi ei johda oikeaan lopputulokseen.

Ainakin monen kokoomuslaisen fanaattinen usko kilpailuun aina ja kaikkialla erottaa vihreät kokoomuksesta.

2. Yksityinen vai yleinen etu?

Yksi edustuksellisen demokratian heikkouksista on suhtautuminen pienen vähemmistöryhmän vaatimuksiin erityiseduista. Jos tuhannen hengen ryhmä vaatii itselleen tuhannen euron hintaista etua, eihän se maksa kuin miljoonan eli 20 senttiä jokaista suomalaista kohden. On yksinkertaisempaa suostua esitykseen kuin taistella äänekästä ryhmää vastaan. On myös joukko poliitikkoja, joiden elinehto on puolustaa näitä pieniä ryhmiä yleistä etua vastaan.

Vielä hankalammaksi asia muuttuu, jos tuo pieni ryhmä haluaa itselleen jotain muuta etua kuin selvää rahaa. Tuollainen muu etu voi olla pysäköintipaikka lähellä työpaikkaa, oikeus taksinkäyttöön, uimahalliin tai mitä hyvänsä. Vaikka tuo etu saajan silmissä on vain tuhannen euron arvoinen, sen todellinen hinta voi olla paljon suurempi. Joskus voi tietysti olla niinkin, että etu on saajan silmissä hyvin arvokas, vaikka se ei maksa juuri mitään.

Eri ihmiset näyttävät painottavan hyvin eri tavalla yleistä etua suhteessa yksityiseen etuun. Joka puolueessa on sekä kokonaisuutta katsovia että yksittäisen ihmisen eduista lähteviä. Vihreissä on sekä poliitikkoina että äänestäjinä selvästi enemmän kokonaisuuden tajun omaavia, kun taas kokoomus näyttää houkuttelevan niitä, joille yksittäisen yleensä hyväosaisen ihmisen henkilökohtainen näkökulma on tärkein. Vasemmistopoliitikoissa taas on paljon niitä, jotka katsovat asiaa yksipuolisesti jonkin ammattiryhmän kannalta.

Kun vihreiden valtuustoryhmä nousi vuoden 1984 vaaleissa seitsenhenkisenä vaa'ankielen asemaan Helsingissä, muutimme uusien asuinalueiden kaavoitusperiaatteen yhteistyössä vasemmistopuolueiden kanssa. Siihen asti oli kokoomuksen tahdosta kaavoitettu rikkaiden pientalotontteja rantaan asti, jolloin ranta suljettiin muilta. Vaalivoittomme jälkeen rannat varattiin euroop-

palaisen käytännön mukaisesti yleiseen käyttöön niin, että tontin ja rannan väliin jäi kaikille avoin kävelytie, mikäli maasto sen salli.

Rantatonttien kaavoituksessa ei ollut kysymys ainoastaan rikkaiden ja köyhien ristiriidasta, vaan myös siitä, että yksittäisen omakotiasujan saama hyöty rantatontistaan on lopulta kuitenkin pienempi kuin tuhansien muiden yhteenlaskettuna saama hyöty siitä, että voivat tulla rannoille kävelemään. Jos siis haluaa auttaa rikkaita varastamaan etuja köyhiltä, olisi pienempi rikos antaa heidän varastaa suoraan rahaa kuin esimerkiksi sulkea rannat suurelta yleisöltä.³

Helsingissä on perinteinen Talin golfkenttä Munkkivuoren ja Pajamäen välissä. Kaupunki on vuokrannut sen hyväosaisista pelaajista koostuvalle golfseuralle käytännössä ilmaiseksi. Joskus 30-luvulla tuo golfrata perustettiin kauas kaupungin ulkopuolelle, mutta nyt se on asutuksen keskellä. Suuren puiston varaaminen harvojen käyttöön on lievästi sanottuna kohtuutonta. Helsingin

---

3 On olemassa sellainenkin kaupunkitaloustieteen teoria, että kaavoituksella tulisi pyrkiä maksimoimaan maan yhteenlaskettu arvo. Tämä voi tuntua intuitiivisesti karnealta, mutta tällä periaatteella suunniteltu kaupunki ei olisi niin huono kuin luulisi. Mainitussa tapauksessa sen yhden rantatontin arvoa verrattaisiin siihen arvonalennukseen, jonka rannan sulkeminen aiheuttaisi koko kaupunginosassa. Jos tuo arvonalennus olisi pieni, suurella yleisöllä ei olisi tarvetta päästä juuri tuolle rannalle – ja päinvastoin. Tämänkaltaisen laskentatapa antaa yleensä hyvin suuren taloudellisen arvon sekä hyvälle puistoille että asuntojen arvoa alentaville liikennehaitoille. Ainakin se on parempi peruste päätökselle kuin yksittäisen tontin arvon maksimoiminen naapureiden eduista piittaamatta, mihin korruptioalttiissa kunnallispolitiikassa helposti päädytään.

En ole laskelmaa koskaan kunnolla tehnyt, mutta jos vertaamme asuntojen arvoa Töölössä Mannerheimintien varrella ja vähän rauhallisemmissa paikoissa, saamme Mannerheimintien tuottamalla melu- ja saastehaitalle melkoisen taloudellisen hinnan. Maapohjan arvon maksimoiminen on mielenkiintoinen ajatuskoe, mutta käytäntöön sitä on vaikea soveltaa. Ei ole tapaa mitata maapohjan arvonmuutoksia. Lisäksi tämä laskentatapa antaisi rikkaiden asuinolosuhteille paljon suuremman merkityksen kuin köyhien asuinolosuhteille.

kunnallispoliittista realismia on, ettei tätä etuoikeutta pystytä ottamaan pois. Olisi järkevämpää vaikka antaa jokaiselle golfkerhon jäsenelle sievoinen summa rahaa siitä, että alue vapautettaisiin kaikkien kaupunkilaisten käyttöön kuin ylläpitää nykyistä kohtuutonta tilannetta. Golfn pelaajien yhteensä saama hyöty kentästään on selvästi pienempi kuin muiden siitä yhteensä kokema haitta.

Pienen ihmisen puolustus

Vihreät eroavat esimerkiksi kokoomuksesta siinä, että emme ole puolustamassa hyväosaisten etuoikeuksia yleistä etua vastaan. Vierastamme myös vasemmistopoliitikoissa ryhmäkohtaisten etujen ajamista. Tässä mielessä vihreät pyrkivät toimimaan puolueettoman tuomarin tapaan.

Toisaalta vihreät ovat ideologisesti heikkojen puolella vahvoja vastaan. Tällöin voi joutua vastakkain yleinen etu ja pienen ihmisen etu. Vihreille tyypillinen ”hairahdus” voi olla pienen ihmisen pienen edun puolustaminen suuren yleisön yhteensä paljon isompaa etua vastaan.

Pitäisikö esimerkiksi raitiovaunulle perustaa uusi pysäkki, jotta jonkin asuinkorttelin ihmisten matka pysäkille lyhenisi? Samalla kuitenkin raitiovaunun kulku hidastuisi. Oletetaan, että tämän uuden pysäkin käyttäjät voittavat kävelyajassa kolme minuuttia mutta raitiovaunun kulku hidastuu puolen minuutin verran. Jos yhtä pysäkin käyttäjää kohden raitiovaunussa on kaksikymmentä sellaista, joiden matkustusaika pitenee, yhtä kolmen minuutin aikavoittoa vastaan on kymmenen minuutin aikahäviö. Yhteenlaskettuna uusi pysäkki siis hidastaa matkustamista eikä nopeuta sitä.

Puoli minuuttia! Onhan meillä kaikilla nyt sen verran aikaa ja solidaarista mieltä!

Miksi uuden pysäkin tarve koskisi vain sitä yhtä pysäkkiä? Samalla periaatteella voitaisiin vaikka kaksinkertaistaa pysäkkien määrä reitillä laittamalla jokaiseen pysäkkiväliin yksi ylimääräinen pysäkki. Ainahan olisi kyse vain puolesta minuutista. Lopulta kuitenkin jokseenkin kaikki häviäisivät, myös nuo välipysäkkien käyttäjät. Vaikka he voittaisivat vaikkapa ne kolme minuuttia kävelyajassa, heiltä kuluisi selvästi enemmän aikaa raitiovaunun kulun hidastumisen vuoksi ja joukkoliikenteen kilpailuasema suhteessa autoihin heikkenisi.

Jos ihmisiä – tai ainakin ratikkamatkustajia – pidetään keskenään tasa-arvoisina, paras vastaus optimaaliseen pysäkkiväliin on se, joka minimoii yhteenlasketut matkustusajat. Tämä on kuitenkin vain pääsääntö, josta voidaan joskus tinkiä heikomprien ryhmien suojelemiseksi.⁴

Etupolitiikan tehottomuus

Yhteiskunnassa pitäisi aina pyrkiä kohden *Pareto-optimaalisia* ratkaisuja. Sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa kenenkään asemaa ei voida parantaa ilman, että jonkin toisen asema heikkenee. Tilanne on siis Pareto-mielessä epäoptimaalinen, jos sitä voitaisiin jonkun osalta parantaa entisestään ilman, että kukaan häviää mitään. Olisihan tyhmää jättää moinen parannus tekemättä. Tätä ei voi lukea taaksepäin: ratkaisu voi olla Pareto-optimaalinen, vaikka se lähtötilanteeseen verrattuna olisi merkinnyt jonkun etujen polkemista. Se ei siis ole mikään saavutettujen etujen turvaamisen periaate.

---

4 Tästä voimme oppia myös sen, että joukkoliikenteen menestys riippuu paljon kaavoituksesta. Jos asuinalueet suunnitellaan niin, että joukkoliikenteen käyttö otetaan huomioon alusta alkaen, voidaan pienellä pysäkkimäärällä tarjota hyvä palvelutaso. Pysäkit ovat riittävän harvassa takaamaan kunnan matkanopeuden samalla, kun asunnot ja työpaikat sijaitsevat kaikki lähellä pysäkkiä.

Eturyhmäpolitiikalla on taipumus tuottaa kaukana Pareto-optimista olevia tuloksia. Usein jokin ryhmäkohtainen etu tuottaa sen saajille selvästi vähemmän hyötyä kuin mitä tämä etu muille maksaa. Lääkärit esimerkiksi eivät suostu tulemaan sairaaloihin töihin illalla. Sairaaloissa on hyvin kalliita laitteita, jotka ovat tehokkaassa käytössä vain 35 tuntia viikossa, kun ne voisivat olla käytössä jopa kolminkertaisen ajan. Olisi varmasti löydettävissä palkka- ja työaikajärjestely, joka parantaisi sekä lääkärien että sairaaloiden tilannetta. Lääkäriliitto pelkää, että yksittäistapauksessa periksi antaminen voisi murtaa lopulta koko käytännön.

Keskinäisellä luottamuksella on suuri osuus siihen, kuinka hyvin yhteiskunnalla pyritään kohden Pareto-optimia. Jos ei voi luottaa oikeudenmukaisuuteen, kannattaa pitää kiinni jokaisesta edusta, vaikka se olisi Pareto-mielessä tehotonta. Jos neuvottelusuhteet ovat kunnossa ja keskinäinen luottamus hyvää, päästään lähemmäs Pareto-optimia. Pohjoismaisten yhteiskuntien vahvuuksia on korkea sosiaalinen pääoma. Kun voi luottaa oikeudenmukaiseen kohteluun, voi toimia myös kokonaisuuden kannalta järkevästi.

Vammaispolitiikka kohentui Suomessa merkittävästi 1980-luvun lopulla. Tällöin tuli voimaan joukko ehdottomia määräyksiä esteettömyydestä ja esimerkiksi invalidi-WC:t. Joissakin yksittäistapauksissa luiskien ja hissien rakentaminen on kohtuuttoman kallista eikä invalidi-WC:llekään löydy aina helposti tilaa.

Välillä on tullut mieleen, että voisiko tässä käyttää jonkinlaista kohtuuharkintaa siten, että joissakin tapauksissa näistä ehdottomista määräyksistä voisi tinkiä. Tällöin joutuisi maksamaan sopivaksi katsotun rahasumman vammaisten esteettömyysrahastoon. Tämän rahaston käyttö voisi olla vammaisjärjestöjen päätettävissä erilaisiin vammaisten oikeuksia parantaviin hankkeisiin. Ymmärtääkseni vammaiset hyötyisivät tällaisesta järjestelystä enemmän kuin vaati- malla ehdottomasti määräysten toteuttamista kaikkialla. Vammais-

järjestöille tällainen lepsiilu ei sovi. He epäilevät, että jos absoluuttiset oikeuden muutetaan subteellisiksi, lopulta vammaisten oikeuksia ei kunnioiteta lainkaan. Tilannearvio ei välttämättä ole väärä.

3. Ulkoisvaikutukset

Kukaan taloustieteitä opiskellut ei voi pitää markkinataloutta erehtymättömänä. Vihreän talouspolitiikan pääasiallinen tehtävä on vastustaa markkinatalouden järjenvastaisuuksia ja kohtuuttomuuksia. Markkinamekanismiin sisältyy monia yhteiskunnallisesti merkittäviä nurinkurisuuksia, joita kutsutaan markkinavirheiksi. Klassiset kansantaloustieteilijät varoittivat niistä jo yli sata vuotta sitten. Nämä käydään kyllä läpi jo kansantaloustieteen peruskurssilla, mutta joiltakin asia näyttää sen jälkeen unohtuvan. Yhteiskunnallisesti tärkeimmät markkinatalouden heikkoudet koskevat ulkoisvaikutuksia ja tuloeroja.

Ulkoisvaikutukset puuttuvat hinnoista

Markkinamekanismin ideana on, että hyödykkeiden hinnat sisältävät niiden tuottamisen kaikki kustannukset. Näin kuluttaja – tai yritys ostaessaan koneita tai välituotteita – vertaa tuotteen hyödyllisyyttä sen hintaan. Jos parempi tuote on kalliimpi, ostajan preferensseistä riippuu, onko se niin paljon parempi, että korkeampi hinta kannattaa maksaa. Markkinoilla ei tämän idealisoidun teorian mukaan tarvita omaatuntoa, koska itsekkäästi vain omaa etuaan ajatteleva tulee käyttäytyneeksi yleisen edun mukaisesti.

Tämä rakennelma ei toimi, jos hinta ei sisälläkään kaikkia kustannuksia. Voi myös olla, että tuotteesta on ulkopuolisille hyötyä, joka ei vaikuta ostajan ratkaisuun, vaikka pitäisi. Jos tuotantoon liittyy ulkopuolisille aiheutuvia kustannuksia tai muuta haittaa, puhutaan negatiivisista ulkoisvaikutuksista. Positiivisia ulkoisvaikutuksia taas ovat ulkopuolisille aiheutuvat ylimääräiset hyödyt.

Jo klassiset kansantaloustieteilijät käyttivät negatiivisesta ulkoisvaikutuksesta esimerkkinä ympäristön pilaantumista. Jos halvemman tuotteen hintaetu perustuu tuotantomenetelmään, joka on erityisen haitallinen ympäristölle, kokonaisuuden kannalta olisi parempi valita kalliimpi mutta vähemmän ympäristöä vahingoittava. Koska tämä ei näy tuotteen hinnassa, itsekkäästi vain omaa etuaan ajatteleva ostaa halvemman. Kivihiilellä tuotettu sähkö on halpaa, mutta kivihiilen poltto pilaa ympäristöä, voimistaa kasvihuoneilmiötä ja vaarantaa pienhiukkasten vuoksi ihmisten terveyttä. Ympäristön pilaaminen on ainakin vihreiden silmissä negatiivisista ulkoisvaikutuksista merkittävin, mutta negatiivisia ulkoisvaikutuksia on paljon muitakin, kuten sosiaalisia, työllisyyteen liittyviä, suoranaisia rahallisia kustannuksia muille aiheuttavia ja niin edelleen.

Mitä voivat olla positiiviset ulkoisvaikutukset? Kuvitellaanpa, että omistat rähjäisen talon kukkulan laella ja pohdit sen ehostamista. Saat tietysti iloa kauniimmasta talostasi, mutta niin saavat kaikki muutkin, joiden maisemaan talo kuuluu. Kun pohdiskelit remontin kannattavuutta vain omalta kannaltasi ja vertaat kauniimman talon tuottamaa iloa remontin kustannuksiin, jää kaikkien muiden kokema hyöty harkinnassa sivuun.

Joskus positiiviset ulkoisvaikutukset näkyvät suoraan rahana. Jos suunnittelet erämaakioskin avaamista turistien iloksi pohjoisen matkailukohteessa, omaan päätökseesi vaikuttaa periaatteessa vain se, pidätkö tästä työstä ja kuinka kannattava kioski tulisi olemaan. Turistien kannalta koko alueen palvelukyky kuitenkin paranee. Myös paikalliset hotellit hyötyvät, koska heidän asiakkaillaan on erämaassa parempi palvelutaso. Matkailijat kokevat lomansa onnistuneemmaksi ja kertovat siitä kotimaissaan. Hotellien kannattaa tukea huonosti menestyvää erämaakuppilaa, jotta se pysyisi pystyssä. Toisten lomakohteiden hyvää ja toisten huonoa menestystä selittää osittain, onko näitä synergiaetuja osattu käyttää hyödyksi.

Positiivisista ympäristövaikutuksista merkittävimmät liittyvät työllisyyteen ja aluerakenteeseen. Yritys, joka synnyttää työpaikko-

ja vaikean työttömyyden vaivaamille alueille, tuottaa ulkopuoliselle yhteiskunnalle huomattavaa hyötyä. Kun yritys punnitsee sijoitumista ruuhka-Suomen ja Kainuun välillä, sen päätöksiin pitäisi vaikuttaa myös se, että ruuhka-Suomessa yrityksen henkilökunta pahentaa asuntopulaa ja vaatii lisää investointeja kunnallisiin palveluihin, kun taas Kainuussa se voi hyödyntää olemassa olevaa asuntokantaa ja palveluja. Tällaiset näkökohdat eivät kuitenkaan välity hintamekanismin kautta.

Paitsi että talousteoria varoittaa ulkoisvaikutuksista, se tarjoaa myös yksinkertaisen tavan korjata virhe: ulkoisvaikutukset tulee sisäistää veroin, kun on kyse negatiivisista ulkoisvaikutuksista, ja subventioin positiivisten ulkoisvaikutusten tapauksessa. Saastuttavalle tuotannolle on määrättävä ympäristöveroja, ja ulkoista hyötyä tuottavaa toimintaa kannattaa tukea.

Markkinavirheitä on totuttu oikaisemaan vain, jos ne ovat todella räikeitä. Verolainsäädäntöä laadittaessa taas pyritään tarkoin välttämään heikkojakin kannustinvirheitä, jottei vain aiheutettaisi turhaa tehottomuutta ohjaamalla kansalaisten ja yritysten käyttäytymistä väärin. Miksi ulkoisvaikutuksen tuottama tehottomuus olisi vähemmän tehotonta kuin huonosti laaditun verotusjärjestelmän tuottama tehottomuus?⁵

Julkisen liikenteen subventio

Helsinki subventoi kaupungin sisäistä julkista liikennettä huomattavasti maksamalla verovaroista noin 50 prosenttia julkisen liikenteen kokonaismenoista. Tätä voidaan perustella ulkoisilla hyödyillä, joita syntyy auton käyttäjän siirtyessä bussiin, metroon tai raitiovaunuun. Saasteet ja ruuhkat vähenevät. Julkisen liikenteen tuki on kaikkien – myös autoilijoiden – etujen mukaista. Julkista

---

5 Sanalla tehottomuus tarkoitetaan tässä haaskausta, josta kukaan ei hyödy. Sillä ei ole mitään tekemistä hiostamisen kanssa.

liikennettä subventoidaan jokseenkin kaikissa suurissa Euroopan kaupungeissa.

Asia ei kuitenkaan ole näin yksinkertainen. Mitä hyötyä ympäristölle tai muille ulkopuolisille aiheutuu siitä, että joku matkustaa bussilla verrattuna siihen, ettei matkustaisi ollenkaan? Ympäristön kannalta myös joukkoliikenne tuottaa haittaa, vaikkakin paljon vähemmän kuin henkilöautot.

Jos ajateltaisiin vain ympäristöön kohdistuvia hyötyjä ja haittoja sekä teiden ruuhkautumisesta koituvia kustannuksia, joukkoliikennettä ei tuettaisi, vaan autoliikennettä verotettaisiin nykyistä enemmän. Myös joukkoliikenteelle asetettaisiin subventioiden sijasta ympäristöveroja – tosin selvästi pienempiä kuin henkilöautoille. Jos autoliikenteen verotusta perustellaan ulkoisvaikutuksilla, veron pitäisi olla ruuhkaisissa kaupungeissa selvästi korkeampi kuin maaseudulla. Vihreät ovatkin esittäneet kaupunkeihin ruuhkamaksuja, jotta maaseudulla autoilun verotusta voitaisiin tällöin jopa vähän laskea.

Selvyyden vuoksi kannattaa korostaa, että jos ruuhkamaksuja ei saada aikaan, julkisen liikenteen nykytasoinen subventio on täysin välttämätöntä. Ruuhkamaksut voisivat nopeuttaa ruuhkissa seisovaa julkista liikennettä niin paljon, että nykyinen palvelutaso nykyisillä tariffeilla vaatisi huomattavasti vähemmän subventioita.

Joukkoliikenteen tukipolitiikan perusteita onkin etsittävä sosiaalisista vaikutuksista ja kaupungin toimivuudesta. Jos liikkuminen kaupungissa sekä julkisella että yksityisellä liikenteellä olisi selvästi nykyistä kalliimpaa, ympäristö voittaisi, mutta sosiaalisia kohtuuttomuuksia voisi syntyä ainakin siirtymävaiheessa, koska kaupungin toiminnot edellyttävät nykyisellään paljon liikkumista. Raideliikenteen tukea voidaan perustella myös sillä, etteivät raideliikenteen kustannukset juuri kasva, vaikka matkustajamäärät kasvavat. Teoriassa hinnan pitäisi olla lähellä marginaalikustannuksia, mikä raideliikenteen tapauksessa tarkoittaa, että hinnat pitäisikin asettaa niin alas, että liikenne tuottaa tappiota.

Ympäristöveroilla on vastustajia

Ympäristöveroja on vastustettu kahdelta eri suunnalta. Oikeistolaiset – heidän joukossaan on mukana paljon sosialidemokraatteja – vastustavat ympäristöveroja, koska eivät halua niitä maksaa. Viime aikoina tähän vastustavaan rintamaan on pettymyksekseni liittynyt myös Suvi-Anne Siimes ja Vasemmistoliitto. Jos energiavaltainen yritys vastustaa energiaveroja, se toimii omalta kannaltaan rationaalisesti, mutta muiden osalta on usein kyse kokonaisnäkemyksen puutteesta. Verojen maksaminen on tietysti ikävää, mutta jostakinhan veroja on maksettava. Miksi veron maksaminen ympäristöhaitasta tekisi kipeämpää kuin sen maksaminen työnteosta?

Vastustajien silmänkääntötempuksi on otettu väite, että ympäristöveron tarkoituksena on poistaa ympäristön pilaaminen. Siksi se ei toimiessaan voi tuottaa mitään, koska pilaamisen loppuessa veropohja menetetään, jolloin ympäristövero on verona epäonnistunut. Jos taas ympäristövero tuottaa jotain, se on tämän mukaan ympäristötoimena epäonnistunut. On ympäristöveroja, joiden tarkoituksena on lopettaa saastuttava toiminta kokonaan. Tällainen oli esimerkiksi lyijyllisen bensiinin erillisvero. Energiaverojen tarkoituksena taas on hillitä energian kulutusta, ei suinkaan lopettaa sitä kokonaan. Tällöin vero voi toimia sekä merkittävänä tulolähteenä että hyvänä ympäristönsuojelun välineenä.

On myös ympäristöperusteista vastustusta. On sanottu, että ympäristöverojen myötä myydään oikeutta saastuttaa tai että rikkaat saavat silloin saastuttaa vapaasti ja sopeutuminen jää köyhien osaksi. Minun silmissäni ympäristöperusteinen vastustus perustuu väärinkäsitykseen ja puutteelliseen kykyyn hahmottaa taloudellisen käyttäytymisen kokonaisuutta.

Aloitetaan väitteestä, että rikkaat saavat saastuttaa ja köyhät joutuvat sopeutumaan. On eräitä meriittihyödykkeitä, kuten koulutus, asuminen tai terveydenhuolto, joihin ihmisillä on oltava oi-

keus kukkaraan katsomatta. Oikeutta saastuttaa ilmaa tai vettä on vaikea pitää tällaisena meriittihyödykkeenä. Rikkaalla on enemmän mahdollisuuksia käyttää rahaa, koska hän on rikas. Sitä voi tuki pitää vääränä, mutta tähän vääryyteen ympäristöverot eivät tuo mitään lisävääryyttä. Kun ympäristöveroilla kerätään rahaa hyvinvointiyhteiskunnan rahoittamiseksi ja kun hyvinvointiyhteiskunta on nimenomaan köyhän turva, ympäristöverot toimivat myös sosiaalisesti köyhien hyväksi.

Entä miten suhtautua väitteeseen, että ympäristöverot ovat kuin aneita, joilla ostetaan oikeus saastuttamiseen? Mikä on vaihtoehto? Että saastuttaa saa vapaasti ja ilmaiseksi – tai että jotkut saavat vaikkapa vesioikeudelta luvan saastuttaa ja tämä lupa on ilmainen?

Kun ympäristöongelma on luonteeltaan paikallinen – jos kyse on vaikkapa pienen järven veden puhtaudesta – tarvitaan lupamenettelyä. Tuolloin taloudellinen ohjaus ei riitä turvamaan, ettei järven kestävyys paikallisesti ylitetä.

Kun kyse on Itämeren ravinnekuorman lisäämisestä, hiilidioksidipäästöistä tai auton käyttämisestä kaupungissa ruuhka-aikana, taloudellinen ohjaus toimii moitteetta – olettaen tietysti, että sitä käytetään riittävän voimaperäisesti. Se on myös selvästi kustannustehokkaampi kuin lupamenettely. Samalla rahalla saadaan enemmän aikaan tai yhtä hyvä tulos saadaan pienemmällä rahalla. Ympäristöverot vaikuttavat hintamekanismin kautta jokaiseen pieneen päätökseen tuotantoprosessissa. Siirtyessään lopputuotteiden hintoihin verot ohjaavat myös kuluttajat välttämään tuotteita, joiden valmistus tuottaa ympäristöhaittoja. Hallinnollinen menettely motivoi yritystä miettimään, miksi päästöjen vähentäminen juuri heidän tapauksessaan on kohtuuttoman hankalaa, jotta sitä ei tarvitsisi tehdä lainkaan, kun taas ympäristövero motivoi kehittämään mahdollisimman hyviä keinoja vähentää ympäristöhaittoja.

Joskus 1980-luvun lopulla Suomessa taitettiin peistä siirtymisestä lyijyttömään bensiiniin. Autojen maabantuojat lobbasivat banketta vastaan voimakkaasti sanoen, etteivät heidän autojensa moottorit toimi ilman lyijyä. Asia ratkaistiin kätevästi. Lyijyllistä bensiiniä ei kielletty, mutta sille asetettiin viidenkymmenen pennin lisävero litralta. Moottoreihin liittyvät tekniset ongelmat poistuivat muutamassa kauskaudessa. Tämä tapahtui siis ennen kuin katalyysaattoreista tuli pakollisia. Katalyysaattoriautoonhan lyijyllinen bensiini ei sovi.

Ulkoisvaikutusten arvottaminen on politiikan tehtävä

Ympäristöverojen oikeistolaiset vastustajat syyttävät niitä mielivaltaisuudesta, koska ulkoisen haitan objektiivinen arvioiminen on mahdotonta. Niinpä ympäristöverojen korkeudelle ei ole olemassa objektiivista perustetta, vaan päätös joudutaan tekemään poliittisesti.

Niin joudutaan ja niin pitää myös olla. Eri ihmisillä on hyvin erilaisia mielipiteitä esimerkiksi siitä, kuinka arvokas asia on Itämeren puhtaus. Oikeaan arvostukseen ei voi edes teoriassa olla objektiivista mittaria. Kyse on kuitenkin kollektiivisesta valinnasta. Emme voi päättää, että ne, josta haluavat käyttää Itämeren suojeleluun vähän rahaa, joutuvat elämään saastuneen Itämeren rannalla ja ne, joiden maksuhalukkuus on suuri, saivat palkkioksi puhtaan Itämeren. Eri näkökohtien yhteensovittaminen on nimenomaan politiikan tehtävä. Jos poliittiset päätökset voitaisiin perustaa objektiivisiin seikkoihin, miksi ylipäänsä järjestettäisiin vaaleja?

On kehitetty myös keinoja mitata ulkoisvaikutuksia haastatte-
luin. Tämä on kehittävä harrastus, mutta en perustaisi poliittisia päätöksiä siihen sen enempää kuin muihinkaan mielipidemittauk-
siin.

Erityisen kummallinen on ajatus, että koska haitalle ei voi määrittellä objektiivista suuruutta, sen suuruudeksi sovitaan nolla. Se nyt ainakin on huono arvaus.

Lupien huutokauppaaminen

Jotkut pelkäävät, että ympäristöverot eivät toimikaan toivotulla tavalla ympäristön hyväksi. Entä jos yritykset ja kuluttajat vain maksavat veron eivätkä vähennä ympäristön rasittamista tarpeeksi paljon? Mitä korkeampi vero on, sitä matalammat päästöt ja päinvastoin, mutta se, mille tasolle tietyllä verotasolla päästöt asettuvat, jää myöhemmin nähtäväksi. Miten taataan, että päästöt myös vähenevät riittävästi eikä ympäristön kuormitus ylitä kestävyuden rajoja?

Asetelman voi muuttaa päinvastaiseksi huutokauppaamalla tietty määrä päästölupia. Tällöin päästöt asettuvat halutulle tasolle ja markkinat etsivät oikean hinnan päästöoikeudelle. Näin menettellään kasvihuonekaasupäästöjen osalta; tosin päästöoikeuksien alkujako ainakin ensi vaiheessa on tapahtunut jakamalla luvat ilmaiseksi.

Singaporessa on kaiken ruuhkauttava autopaljouden kasvu esitetty järjestelmällä, jossa auton omistaminen edellyttää paitsi autoa, myös lupaa auton omistamiseen. Näitä lupia on liikkeellä vain määrä, jonka Singaporen katuverkon katsotaan kestävän. Singaporen ratkaisu on leviämässä muihinkin Aasian suurkaupunkeihin.

Kuluttajan eettiset valinnat

Kuluttaja voi ostoksia tehdessään suosia ympäristöä vähän kuormittavia tuotteita, kuten luomuruokaa, tai kieltäytyä ostamasta lapsityövoimalla tuotettuja tavaroita. Kuluttajaboikotit ovat tehokkaita, mutta vähän kömpelöitä, koska niissä hyödyke on mustavalkoisesti joko hyvä tai huono, kun todellisuus on paljon monisävyisempi.

Vihreä kuluttajaliike esimerkiksi lopetti käytännössä sellun kloorivalkaisun, koska kloorivalkaistu sellu ei käynyt enää kaupaksi. Suomalaiset selluvalmistajat olivat tästä aikoinaan katkeria. He väittivät, että boikotti suosi aikansa eläneitä tehtaita, jotka kloorittomuudesta huolimatta rasittivat ympäristöä selvästi enemmän muulla tavoin. Kritiikki ei ole täysin vailla perää, mutta sittemmin sellua on opittu valkaisemaan klooritta, minkä ansiosta Itämeren kalaa voi sentään syödä. Vanhojen syntien vuoksi kalojen dioksiinipitoisuus on edelleen niin korkea, ettei Itämerestä pyydettyä silakkaa tai lohta saa viedä muihin maihin. Suomi ja Ruotsi saivat poikkeusluvan käyttää tätä kalaa ravinnoksi, koska meillä dioksiinia ei muusta ruuasta tule niin paljon kuin maaperänsä jätteenpoltolla myrkyttäneissä Keski-Euroopan maissa. Jos klooriboikottia ei olisi ollut, Itämeren kalaa ei uskallettaisi syöttää edes suomalaisille.

Pidän rationaalisia ympäristöveroja parempana keinona kuin aina vähän mielivaltaisia kuluttajaboikotteja. Kuluttajaboikotit ovat kuitenkin paikallaan niin kauan, kun näitä rationaalisia ympäristöveroja saadaan odotella. Senkin jälkeen varmaan osa ihmisistä kokee tärkeäksi boikotoida ympäristön kannalta huonoja tuotteita, koska eivät pidä ympäristöveroja riittävän korkeina tai eivät hyväksy huonoja tuotantotapoja edes pienessä mittakaavassa. Enemmän kuluttajaboikoteilla on kuitenkin merkitystä globalisaation myötä sosiaaliseen oikeidenmukaisuuteen liittyvissä aiheissa, kuten lapsityövoiman käytössä.

Kuluttajalla on oikeus perustaa ostopäätöksensä myös maailmankatsomuksellisiin asioihin. Jos brittiläinen sanomalehden ostaja ei halua olla edesauttamassa Ylä-Lapin erämaametsien häviöstä, hänellä on tähän oikeus.

Oikealla vai vasemmalla?

Halussaan ohjata taloutta ympäristön kannalta parempaan suuntaan vihreät eivät ole oikealla eivätkä vasemmalla vaan vihreitä. Vihreiden äänestäjät poikkeavat kaikkien muiden puolueiden äänestäjistä selvästi valmiudessa tinkiä taloudellisesta hyvinvoinnistaan ympäristöarvojen hyväksi.

Keinona ympäristöverojen pitäisi teoriassa liittää meidät lähemmäs oikeistopuolueita kuin vasemmistopuolueita. Istuuhan hintamekanismin kautta ohjaaminen luontevammin porvarilliseen maailmankäsitykseen, kun taas hallinnolliset keinot ovat vasemmiston, erityisesti sosialidemokraattien ajattelutapaa lähempänä. Jyrkin vastustus ympäristöveroille tulee kuitenkin oikealta. Korvat taitavat vähän heilua, kun teollisuuden tai kokoomuksen edustajat puhuvat hallinnollisten keinojen paremmuudesta taloudelliseen ohjaukseen nähden. Tosiasiassa ei vastusteta keinoa vaan päämäärää, ympäristöarvojen tehokkaampaa huomioon ottamista.

4. Tuloerot

Markkinatalouden eettiseltä kannalta vaikein asia on sen taipumus tuottaa kohtuuttoman suuria tuloeroja. Pohjoismaisen luterilaisen etiikan mukaan ihmiset syntyvät maailmaan tasa-arvoisina: kohtuulliset, ahkeruudesta johtuvat erot ovat hyväksyttäviä, mutta markkinatalous tuottaa liian suuria tuloeroja. Ihmistä ei ole oikein arvottaa hänen taloudellisen tuottavuutensa mukaan.

Suomessa tulojen tasaisuutta arvostetaan ehkä enemmän kuin missään muualla. Suomessa tuloerot ovat kasvaneet viimeisen kymmenen vuoden aikana selvästi, koska kaikkein rikkaimmat ovat rikastuneet. Silloinkin, kun Suomi vielä oli tulonjaoltaan kiistatta maailman tasaisimpia⁶, valtaosa suomalaisista piti silti tuloeroja liian suurina. Se, että vihreät painottavat voimakkaasti tulonjaon kohtuullisuutta, ei siis juuri erota meitä muista puolueista – aina-kaan sanallisella tasolla.

Sen sijaan suomalaisten tasa-arvoajattelu ei ylitä maan rajoja. Syntyisi valtava vastalauseiden myrsky, jos joku ehdottaisi aluepolitiikan keinoksi palkkojen eriyttämistä maan eri osien välillä niin, että palkkataso olisi työttömyyden vaivaamilla alueilla matalampi kuin rintamailla. Se, että palkkataso Tallinnassa, 80 kilometriä Helsingistä, on murto-osa Helsingin palkkatasosta, ei aiheuta muuta huolta kuin pelkoa työpaikkojen menettämisestä virolaisille. Tältä osin vihreät eroaa selvästi muusta väestöstä.

---

⁶ Jonkin tilaston mukaan tuloerot ovat Suomessa maailman toiseksi matalimmat Tanskan jälkeen.

Solidaarinen palkka- vai veropolitiikka?

Tuloerojen hillitsemiseen on kaksi tietä. Toinen tie perustuu progressiiviseen tuloveroon ja köyhiä suosiviin tulonsiirtoihin, toinen taas solidaariseen palkkapolitiikkaan: työmarkkinaneuvotteluissa sovitaan palkkarakenteesta, joka on tasaisempi kuin mihin palkkojen määräytyminen markkinoilla johtaisi.

Suhtautuminen tähän keinovalikoimaan erottaa juuri nyt vihreitä perinteisestä vasemmistosta. Meillä ei ole mitään ammattiyhdistystoimintaa vastaan, periaatteessa. Ammattiyhdistysliikkeen ansiot ja saavutukset 1900-luvulla ovat kiistämättömät. Emme kuitenkaan voi olla näkemättä aikojen muuttuneen tavalla, joka suosii verotuksen ja tulonsiirtojen käyttöä tulojen tasaamiseksi solidaarisen palkkopolitiikan sijasta. Työmarkkinoilla on kovasti kysyntää hyvin koulutetuista, lahjakkaista ja kielitaitoisista osaajista. Matalapalkkaisilla menee huonosti, koska vähän koulutettuja tai niitä, joiden työkyvyssä tai osaamisessa on toivomisen varaa, tarvitaan työelämässä aiempaa vähemmän. Ei ole enää auton apumiehen tehtäviä eikä hanslankareita rakennustyömailla. Kuitenkin työmarkkinoille tulee vuosittain kymmenisen tuhatta nuorta, joilla ei ole mitään peruskoulun jälkeistä tutkintoa. Moni syyttää vähän osaamista vaativien työpaikkojen kadosta globalisaatiota, mutta valtaosaltaan kehitys johtuu siitä samasta automaatiosta, josta meidän huima elintason nousumekin johtuu. Henkilökohtaiset tuottavuuserot ovat kasvaneet mitattuna sillä, paljonko itse kunkin työpanoksesta työnantajan tai välillisesti kuluttajan kannattaa maksaa. Osansa selityksestä ottaa myös kilpailun kiristyminen, joka on pakottanut yritykset välttämään kaikkia turhia kulueria.

Suomessa on ikävä tapa kivittää huonon viestin tuoja. Kun sanon, että sisäinen eriarvoisuus työelämässä on kasvanut henkilökohtaisten tuottavuuserojen kasvun myötä, en tarkoita, että jollakin tavoin kannattaisin tätä kehitystä tai olisin siitä iloinen. Se päinvastoin tarvelee myös minun utopiaani onnellisesta ja tasa-arvoisesta yhteiskunnasta.

Kun vielä 1980-luvulla solidaarista palkkapolitiikkaa saattoi harjoittaa ilman mainittavia haittavaikutuksia, kääntyi se 1990-luvulla ainakin joitakin pienipalkkaisia vastaan. Palkankorotukset sinänsä lihovat mukavasti pienipalkkaisten kukkaroa, mutta samalla ne lisäsivät työttömäksi joutumisen riskiä, kun osa työvoimasta hinnoiteltiin ulos työmarkkinoilta. Työmarkkinoilta uloshinnoiteltuja alkaa olla aika paljon. Se on sosiaalisesti hyvin julmaa. Ehkä vielä tätäkin vakavampaa on, että taloudelle erittäin kalliiksi käyvä työttömyys vaarantaa koko hyvinvointiyhteiskunnan.

Suomen työmarkkinoilla on voimakas osaamisvinouma. Korkean osaamisen työvoimasta on ylikysyntää ja matalan osaamisen työvoimasta alikysyntää. Näin on kaikkialla, mutta Suomessa työttömyysriski riippuu koulutustasosta voimakkaammin kuin muualla. Meidän osaamisvinoumamme on Euroopan, ellei koko maailman suurin. Kun juuri tässä on selkein työttömyytemme selittäjä, ei luulisi olevan kaukaa haettu etsiä ratkaisua työttömyyteen juuri tästä.

Onko siis aika jättää hyvästit tuloja tasaavalle politiikalle ja hyväksyttävä Suomeenkin kansainväliset tuloerot? Jäljelle jää vielä se toinen keino: verotus ja tulonsiirrot. Jos pienipalkkaisia suosivien tuloratkaisujen sijasta harjoitettaisiin pienipalkkaisia suosivia veroratkaisuja, johtaisi se aivan yhtä tasaiseen tulonjakoon ilman työttömyyden kasvua.

En ole tyytyväinen tuloratkaisujen viimeaikaiseen sisältöön – en ideologisesta vaan pragmaattisesta syystä. Nythän palkkaratkaisuilla on suosittu pienipalkkaisia ja veroratkaisuilla suuripalkkaisia, kun kannattaisi tehdä toisin päin. Näin päästäisiin yhtä tasaiseen tulonjakoon, mutta ilman viimeaikaisiin tupo-ratkaisuihin sisällynyttä työttömyyden kasvattamista. Pienituloisia suosivasta verotuksesta seuraava askel on negatiivinen tulovero, jossa kaikista pienituloisimmat saavat valtiolta rahaa sen sijaan, että maksaisivat veroja. Sen vaihtoehdona olisi jakaa kuukausittain jokaiselle perus-

tuloa ja verottaa toisaalta kaikkia ansiotuloja, jolloin päädyttäisiin hieman toista kautta täsmälleen samaan tulokseen.

Pienipalkkaisia on monenlaisia

Kaikki pienipalkkaiset eivät ole huonosti koulutettuja eikä mahdollinen palkankorotus uhkaa kaikkien pienipalkkaisten työllisyyttä. Osa pienipalkkaisista on pienipalkkaisia, koska heidän työnsä tuottaa vähän rahaksi muutettavissa olevaa taloudellista hyötyä⁷. Heidän osaltaan solidaarinen palkkapolitiikka johtaa työpaikan lakkauttamiseen.

Toiset taas ovat pienipalkkaisia, vaikka työ on välttämätöntä, vaatii koulutusta ja on vastuullista. Oman liiton kyynärpäät eivät vain ole olleet riittävän terävät. Tällaisessa tapauksessa palkkojen korottamiseen ei liity vaaraa työpaikan katoamisesta. Näiden aiheetta pienipalkkaisten osalta pyrkimykset palkkojen selväänkin korottamiseen ovat edelleen perusteltuja.

Minulla ei ole käytössä asiasta tutkimustietoa, mutta käsitykseni on, että pienipalkkaiset miehet kuuluvat tyypillisesti ensimmäiseen ryhmään, kun taas jälkimmäiseen kuuluu paljon naisvaltaisia ammatteja.

---

⁷ Työn arvoa ei ole oikein mitata vain siitä työnantajalle koituvana taloudellisenä hyötynä. Moni ihminen tekee arvokasta työtä, jonka tulokset eivät näy rahana. Tämän varmasti kaikki tiedämme, mutta se ei asiaa auta, koska työlle pitää löytää myös maksaja. Voi olla erittäin arvokasta, että talonmies luo asukkaalle sosiaalista turvallisuutta ja katsoo sekä talon vanhusten että pihan lasten perään, mutta vain valistuneissa taloyhtiöissä osataan maksaa tästä positiivisesta ulkoisvaikutuksesta.

Suomessa palkkajakauma on sikäli erikoinen, että pienipalkkaiset ovat keskenään lähes samapalkkaisia. Tämä haittaa työmarkkinoiden toimintaa. Ei ole taloudellista kannustusta siirtyä vaativampiin töihin, vaikka edellytyksiä olisikin. Näin ei myöskään vähemmän vaativia työpaikkoja vapaudu niiden käyttöön, joilla ei ole muuta mahdollisuutta työllistyä. Kenties meidän rakenteellinen työttömyytemme ei johdukaan siitä, että alimmat palkat ovat liian korkeita, vaan siitä, että toiseksi alimmat palkat ovat liian matalia.

Paineita korotuksiin yläpäässä

Automaatio heikentää huono-osaisen työvoiman asemaa työmarkkinoilla ja luo paineita palkkaerojen kasvuun asteikon alapäässä. Toisaalta on paljon paineita lisätä palkkaeroja myös asteikon yläpäässä.

Joillakin ihmisillä on osaamista ja kykyjä, joista työmarkkinoilla on puutetta. Jos metsuri kaataa moottorisahalla puita kymmenen prosenttia nopeammin kuin kaverinsa, hänelle on perusteltua maksaa kymmenen prosenttia parempaa palkkaa. Jos monitoimikoneen käyttäjä on kymmenen prosenttia kaveriaan nopeampi, säästyy myös kalliin koneen aikaa, joten on perusteita kymmentä prosenttia suuremmalle palkkaerolle. Jos yrityksen hallinnossa joku onnistuu korottamaan viidensadan hengen organisaation tuottavuutta kahdella prosentilla, hän on ansainnut yritykselleen kymmenen hengen palkan.

Mitä ratkaisevammalla paikalla toimii, sitä enemmän huippukyvyistä kannattaa maksaa – ja joudutaan maksamaan, koska joistakin huippuosaajista on selvää ylikysyntää ja he voivat tavallaan huutokaupata osaamisensa eniten tarjoaville. Luovat ATK-osaajat esimerkiksi ovat kovin kysytyjä ja tietävät sen itsekin. Viime aikoina myös kaupunginjohtajaehdokkaat ovat oivaltaneet oman

arvonsa ja alkanee hinnoitella työpanostaan hintoihin, joka ylittää selvästi pääministerin palkan.

Paineita tuloerojen kasvattamiseen niin yritysten kuin palkan-saajienkin välillä lisää *voittaja vie kaiken* -asetelman yleistyminen. Vain paras käy kaupaksi, joten kannattaa olla paras millä hinnalla hyvänsä. Selkeimmin tämä näkyy joidenkin taiteilijoiden ja urheilijoiden tähtitieteellisissä tuloissa, mutta yhteiskunnallisesti merkittävämpää on ollut yritysjohtajien kohoavat ansiot.

Nokia nousi muutama vuosi sitten parhaaksi kännykkämarkkinoilla, mikä tuotti Suomeen valtavan määrän tuloja. Nokian aikaansaamat ylimääräiset verotulot kuittasivat koko 90-luvun pankkituen, minkä lisäksi osakkeiden yhteenlaskettu arvo nousi noin 200 miljardia euroa. On selvä, että avainhenkilöistä kannattaa tällaisissa oloissa maksaa melkein mitä tahansa.

Suomessa ylimpien palkkojen nousua on hillitty työehtosopimuksin. Suurituloisia on vastaavasti hyvitetty verohelpotuksin. Tämä lisää toisesta päästä osaamisvinoumaa työmarkkinoilla, kun osaava työvoima on markkina-arvoonsa nähden alihinnoiteltua. Mutta liittyy tähän kaksi muutakin ongelmaa. Työehtosopimukset koskevat vain osaa suuripalkkaisista. Jotkut ovat saaneet sekä suuret palkankorotukset että pienistä palkankorotuksista suurituloisille annettun verohyvityksen. Toiseksi hyvinvointipalvelujen rahoituksen kannalta olisi mukavaa, että hyväosaisten palkat nousisivat ja niitä verotettaisiin kunnolla.

Vasemmiston ideologinen umpikuja

Vihreillä, ainakin siten kuin minä vihreän politiikan hahmotan, ja vasemmistolla on yhteisenä tavoitteena taloudellisen tasa-arvon edistäminen, mutta eri strategia. Vasemmisto painottaa perinteistä solidaarista palkkapolitiikkaa ja vihreät

pienituloisia suosivaa veropolitiikkaa ja tulonsiirtoja. Jonkinlaista tilanteen uudelleenarvioimista tosin on ollut havaittavissa sosialidemokraattien keskuudessa samalla, kun Vasemmistoliitto kaivautuu yhä syvemmälle juoksuhautoihin.

Miksi vihreät näkevät tämän asian eri tavalla kuin perinteiset vasemmistopuolueet? Ideologiset silmälaput taitavat tällä kertaa olla vasemmistolaisten päässä. Ammattiyhdistystoiminta on vasemmiston selkäranka ja kannatuksen perusta. Siksi heidän on niin vaikea tunnustaa aikojen ja olosuhteiden muuttuneen. Juuri tässä taitaa olla vasemmistopuolueiden ideologisen umpikujan ydin.

Erityisesti Vasemmistoliitto on arvostellut voimakkaasti ajatuksia helpottaa huono-osaisen työvoiman asemaa työmarkkinoilla alentamalla työnantajamaksuja matalatuottoisessa työssä. Heidän mielestään se kannustaa maksamaan pieniä palkkoja. Loogista vasemmiston kannasta ei saa tekemälläkään. Miksi olisi pienipalkkaisen etu, että hänen palkkaamisensa tulisi työnantajalle mahdollisimman kalliiksi? Luulisi pienipalkkaista ennen kaikkea kiinnostavan omat nettotulonsa ja työpaikan varmuus. Eikö saman logiikan mukaan matalapalkka-alojen työnantajat pitäisi rangaista vähän korkeammilla maksuilla?

Muualla Euroopassa sosialidemokraattiset puolueet ovat vaistonneet vaaran ja alkaneet tehdä etäisyyttä ammattiyhdistysliikkeeseen, mutta Suomessa kehitys kulkee juuri nyt kohti SDP:n ja SAK:n yhä tiiviimpää samaistumista. Tällä saattaa olla suuria sisäpoliittisia vaikutuksia tulevina vuosina.

Onko vihreiden kanta oikeistolainen vai vasemmistolainen? Vasemmistosta katsoen se on oikeistolainen, koska emme yhdy vasemmiston kantaan ja oikeistosta nähden se on vasemmistolainen, koska vaadimme solidaarisempaa veropolitiikkaa ja pienituloisia suosivia tulonsiirtoja. Uskon, että historiankirjoittajat tulevat määrittämään vihreiden kannan vasemmistolaiseksi ja vasemmiston kannan epärationaaliseksi.

5. Monimuotoisuuden puolustus

Mikäli rantatontit tulee huutokaupata, pitääkö myös torimyyjien paikat ja kauppahallien myyntikojut, vaikka se merkitsisikin perinteisen kauppatorin muuttumista rihkamakaupaksi? Intuitiivisesti vihreä vastaa, ettei torikauppaa pidä kilpailuttaa, mutta periaatteen tasolla moni on joutunut loogisiin vaikeuksiin. Jos kerran rantatontit, miksi ei torikauppaa?

Teoreettisia vaikeuksia potevalle apu tulee ulkoisvaikutuksista. Eloisasta ja monipuolisesta kauppatorista on iloa meille kaikille ja varsinkin turismille. Näitä ”aitoja” asioitahan me käymme ulkomailinkin ihailemassa. On täysin hyväksyttävää painottaa näitä arvoja niin paljon, että jakaa torimyyjien paikat harkinnan mukaan.

Tässäkin piilee omat vaaransa. Jos hyväksymme torille kuinka huonosti menestyvän kaupan tahansa, voi sekin tappaa torin. Monimuotoisuutta ylläpitävää herttaista liikeideaa on vaikea erottaa aikansa eläneestä ja innostuksensa menettäneestä. Tähän ajautuminen ei ole vaikeaa. Helsingin kaupunki on vuokrannut hallussaan olevia vanhoja puuhuviloita järjestökäyttöön joskus kauan sitten. Huomattava osa näistä huviloista on aikansa eläneiden järjestöjen käytössä samalla, kun uusilla ja vireillä ei ole mahdollisuutta saada vastaavia toimitiloja itselleen.

Markkinamekanismilla ja erityisesti sen suomalaisella sovelluksella on tapana tuottaa yhtenäistä ja tylsällä tavalla tehokasta maailmaa. En oikeastaan keksi, mistä tämä lainalaisuus johtuu. Ehkä se johtuu palvelualojen kehittymättömyydestä ja osaamisen puutteesta sekä yrittäjien vähyydestä, mikä on tehnyt tilaa esimerkiksi kovin yksitoikkoisille ravintolaketjuille. Pullantuoksuisen tehottomuuden puolustaminen kalseaa kaupallista tehokkuutta vastaan on sekin monen vihreän ohjelmassa.

Muinaisessa makasiinikiistassa Helsingissä ei ollut niinkään kysymys korvaamattomista arkkitehtonisista arvoista kuin siitä, kenelle kaupungin keskusta kuuluu. Hyvässä kaupungissa keskusta muodostaa yhteisen olohuoneen, jossa on oltava mahdollisuus olla, oleskella ja tapaila ihmisiä myös maksutta.

Vielä 1970-luvun alussa kirjojen myyminen kuului yksinoikeudella kirjakaupoille. Ruokakaupassa ei saanut kirjoja myydä. Tällaiseen kilpailun rajoitukseen kilpailuviranomaiset tietysti suhtautuivat vihamielisesti ja niinpä se poistettiin.

Sen jälkeen ruokakaupasta sai Kalle Päätaloa, mutta ei juuri muuta. Siihen asti kirjakauppa oli elänyt Kalle Päätalolla, mutta ei elänyt enää. Kirjojen myynnin vapauttaminen tappoi pieniltä paikkakunnilta täyden palvelun kirjakaupat. Teoriassa toimenpide oli oikea, mutta käytännössä se heikensi kirjojen saatavuutta.

Oliko oikein pitää vähälevikkisiä klassikkoja tarjoavia kirja-kauppoja Kalle Päätalon ihailijoiden rahoilla? Toisaalta oli ja toisaalta ei ollut, minun mielestäni oli. Suuri yleisö piti yllä tarjontaa eliittiasiakkaita varten – mutta eikö kulttuurin kulutusta ylipäänsäkin tueta suuren yleisön rahoilla, yleensä veroina kerätyillä? Jos tässä ylipäänsä tapahtui mitään tulonsiirtoa Kalle Päätalon ihailijoita vähämenekkisemmän kirjallisuuden hyväksi, oli se rahasummana suuren yleisön kannalta mitätön. Pikemminkin voi väittää, että jokseenkin kaikki kärsivät kirjakauppaverkon alasajosta. Ainoa voittaja oli ruokakauppias, joka onnistui kuorimaan kerman kirjamyynnistä.

Hyvien viinien ystävänä olen tullut skeptiseksi ajatuksesta antaa ruokakauppojen myydä mietoja viinejä. Suomalaiset eivät ehkä oikein tajua, kuinka loistavat viinivalikoimat Alko tarjoaa – ja kuinka hyvälaatuista viiniä sieltä saa kohtuuhintaan. Jos viininmyynti siirtyisi elintarvikeliikkeisiin, kävisi kuten kirjakauppojen kohdalla. Alkon viininmyynti tietysti tyrehtyisi ja viinimyymlät katoaisivat. Sen jälkeen pienestä K-kaupasta saisi punaista ja valkoista Pirkka-

viiniä, vähän isommista myymälöistä ehkä pariakymmentä viini-merkkiä. Isompiin kaupunkeihin jäisi joitakin erikoismyymälöitä, mutta pienillä paikkakunnilla pitäisi tyytyä siihen mitä kaupasta saa. Alkon valikoimaan kuuluu yli tuhat erilaista viiniä. Eivätkä ne ruokakaupan viinit olisi läheskään niin tasokkaita kuin mitä Alkossa nyt on. Suomen ja Ruotsin alkoholimonopolit ovat kansainvälisellä tasolla jättiostajia, joille ei edes yritetä myydä huonoa.

6. Julkisten palvelujen kilpailutus

Kysymys julkisten palvelujen kilpailuttamisesta nousi kuumaksi aiheeksi viime kunnallisvaaleissa. Asia on herättänyt suurta hämmennystä kansalaisten keskuudessa, myös vihreiden joukossa. Monelle asiasta on tullut suuri ideologioiden vedenjakaja, joka jakaa kansan toisaalta uusliberaaleihin ja toisaalta hyvinvointivaltion ja työntekijöiden etujen puolustajiin.

Koska arvostelen tässä luvussa voimakkaasti maamme kilpailulainsäädäntöä, aloitan kilpailuttamista ja ostopalveluja puolustavilla näkökohdilla. Kriitikki tulee lopussa.

Vihreät ovat puolustaneet vaihtoehtoja

Vihreät ovat erityisesti kunnallispoliittisen taipaleensa alkuajoina puolustaneet eräissä tapauksissa voimakkaasti ostopalveluja. Aikanaan Steiner-koulut olivat monelle vihreälle valtuutetulle lähes kunnallispolitiikan ykkösaihe. Haluttiin peruskoulun rinnalle sen kirittäjäksi vaihtoehto. Vastaavia, ei-kaupallisia vaihtoehtoja on suosittu myös päiväkodeissa, lastensuojelussa, päihdehuollossa ja vanhustenhuollossa. Näitä epäkaupallisia vaihtoehtoja ei varmaankaan tarkoiteta, kun vastustetaan ostopalveluja ja kilpailuttamista, mutta vaihtoehtojen laajentaminen liittyy osana ostopalveluihin.

Joitakin asioita kuntasektorilla on vuosien saatossa yksityistetty. Harvalla kunnalla on enää omaa rakennusosastoaan, vaan rakentaminen ja remontit tilataan alan yhtiöiltä. Kunnat eivät vaan pysyneet rakentamisessa kehityksen tahdissa. Rakentaminen ei tarjonnut kunnassa töitä tasaisesti, joten kunnan omat rakennusmiehet olivat osan aikaa tyhjänpanttina. Jo ulkoistettua rakentamista harva enää halajaa takaisin kunnan toiminnaksi.

Kilpailutus liittyy monen mielissä hiostamiseen. ”Ennen töitä sai tehdä rauhassa ja huolellisesti, nyt jatkuva kilpailu on tehnyt siitä pelkkää hutiloimista.” Tämä ilmiö voi johtua kilpailuttamisesta, mutta vielä todennäköisemmin se johtuu kunnan rahavaikeuksista, jotka pakottavat lisäämään palvelujen tuottavuutta. Ilmiö on rankimmillaan sairaaloissa ja vanhainkodeissa, joita ei yleensä ole kilpailutettu. Ennen kaikkea hiostaminen siis yhdistyy veronalennuksiin, kalliiksi käyvään työttömyyteen ja väestön ikääntymiseen, jotka luovat paineita kunnallistalouteen.

Eräs yleinen väittäjä on, että kunta on parempi työnantaja kuin yksityiset. Kunnat ovat kuitenkin yksityisiä pahempia pätkätoiden teettäjiä. Työilmapiiristä kertoo jotain se, että masennus on työkyvyttömyyden syynä yliedustettu kuntasektorilla.

Joillakin aloilla työntekijät todella ovat mieluummin töissä kunnalla kuin yksityisellä. Esimerkiksi siivoojat, linja-auton kuljettajat ja energialaitoksen työntekijät vastustavat useimmiten siirtymistä yksityisen palvelukseen. Toisaalta terveydenhuoltoalalla monet lääkärit ja hoitajat haluavat mieluummin töihin yksityissektorille. Samoin helsinkiläisten peruskoulua korvaavien, entisten yhteiskoulujen on helpompi saada opettajia kuin peruskoulun. Lääkärien osalta raha lienee tärkeä motiivi, mutta hoitajien ja opettajien kohdalla kyse ei ole rahasta vaan työolosuhteista. Moni haluaa työskennellä joustavassa työympäristössä, jossa voi vaikuttaa itse omaan työhönsä ja neuvotella itselleen sopivat työajat. Miksi nämä ominaisuudet eivät voisi kuulua myös kunnan järjestämiin palveluihin?

Jotain selitystä näille eroille löytynee siitä, että palkkaerot ovat kunnalla pienemmät kuin yksityisellä puolella. Niinpä pienipalkkaiset eivät kunnalla ole yhtä pienipalkkaisia kuin yksityisellä, mutta vastaavasti akateemisen väen palkat ovat parempia yksityisellä puolella. Kunnalla työsuhdeturva on parempi kuin yksityisellä, kun asiaa tarkastelee energiayhtiön laitospäivämiehen, mutta ei sairaal-

lan pätkätöitä tekevän hoitajan kannalta. Kaiken kaikkiaan käsitys kunnasta parempana työnantajana koskee vanhempia ikäryhmiä ja miesten ammatteja. Nuorten keskuudessa kunta on työnantajana menettänyt suosiotaan. Yhä useampi pitää työskentelyä yksityisellä parempana vaihtoehtona.

Ulkoistaminen, yksityistäminen ja ostopalvelut

Yksityistämiseen ja kilpailutukseen liittyy paljon käsitesekaanuksia. Sen vuoksi moni liittyy näihin asioihin mielikuvia, joilla ei ole mitään tekemistä kyseisen asian kanssa.

Äärimmäinen vaihtoehto kunnan järjestämälle palvelulla on kokonaan yksityinen palvelu, esimerkiksi yksityinen sairaala, jossa potilas maksaa hoidon itse tai yksityiskoulu, joka rahoitetaan lukukausimaksuilla ja johon köyhien perheiden lapsilla ei siten ole asiaa. Paineita yksityistää kunnallisia palveluja tässä mielessä ei Suomessa juuri esiinny – ainakaan vielä – mutta tulevaisuus voi olla toisenlainen. Mahdollinen siirtyminen yksityisiin palveluihin tapahtuu todennäköisimmin ilman erillisiä päätöksiä julkisten palvelujen näivettyessä. Jos terveyskeskukset toimivat huonosti, maksukykyiset siirtyvät yksityislääkäreiden potilaiksi. Jos peruskoulun taso laskee, paine yksityisiin kouluihin kasvaa. Niitä ei laki kiellä, eikä se vanhemmille kovin kalliiksi tulisi. Vuotuiset kustannukset auton käytöstä ovat suuremmat kuin lapsen laittamisesta yksityiskouluun.

Tietoista painetta yksityistää julkisia palveluja ei kuitenkaan ole. Enemmän on paineita ottaa kunnallisen toiminnan piiriin yksityisiä palveluja – puuhataanhan eri puolella maata jopa kunnallisia golfkenttiä.

Ostopalvelut ovat aivan erilainen yksityistämisen muoto. Kunta vastaa palvelusta, sen sisällöstä ja asiakkaalta perittävästä maksusta, mutta ei tuota palvelua itse, vaan ostaa sen yksityisiltä, usein kolmannelta sektorilta. Asiakas maksaa palvelusta saman kuin maksaisi kunnan tuottamasta. Helsingissä oli peruskouluun siirryttäessä kattava yksityisten oppikoulujen verkko, jota ei raaskittu lakkauttaa. Koulut jäivät muodollisesti yksityisiksi, mutta kunta maksaa kaikki niiden menot. Oppilaat valitaan samoin perustein kuin peruskouluun tai kunnalliseen lukioon. Ero on vain koulun suuremmassa autonomisuudessa. Koulun johtokunta esimerkiksi valitsee rehtorin, kun sen peruskoulun osalta valitsee opetuslautakunta.

Esimerkiksi vanhustenhuollossa yksityiset säätiöt tai kolmannen sektorin järjestöt ovat perustaneet vanhainkoteja, jotka toimivat kunnan määräämin ehdoin. Lastensuojelussa pieni kunta on yksin aika avuton. Siksi esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry. ylläpitää monia sijaiskoteja, joihin asukkaat tulevat kunnan maksusitoumuksella. Useat ostopalvelut ovat tuottaneet alansa toimintaan sisällöllisiä uudistuksia. Monet niistä ovat myös olleet vihreiden erityisessä suojelussa, eivät siis ainoastaan aiemmin mainitut Steiner-koulut. Tällainen vaihtoehtojen tuominen kunnan palvelutarjontaan ei mielestäni uhkaa hyvinvointiyhteiskuntaa eikä palvelujen universaalisuutta. Päinvastoin, se tuo alalle innovatiivisuutta ja auttaa kehittämään myös kunnan omaa toimintaa.

Terveydenhuollon alalla ostopalvelut ovat vähän eri tavalla ongelmallisia. Toisaalta vaarana on, että järjestelmään tulee vakuutusmuotoisen terveydenhuollon piirteitä, jolloin kustannukset karkaavat väkisin. Tarvittavasta hoidosta ja erityisesti tutkimuksista päätetään hoitopaikassa. Jos jokainen toimenpide tuottaa tekijälleen voittoa, houkutus tutkia vielä vähän lisää ”varmuuden vuoksi” kasvaa. Jos yksityiseltä lääkäriasemalta ostetaan ennalta suunniteltuja leikkauksia, menetetään varuillaanolokapasiteettia, jota tarvittaisiin päivystystä ja kiireellisiä toimintoja varten.

Tukipalvelujen ulkoistaminen on kokonaan oma asiansa. Kunnan kouluun voidaan siivous tai kouluruoka tilata ulkopuolelta. Tuo ulkopuolinen voi olla myös kunnan oma tähän tehtävään keskittynyt organisaatio, joten ulkoistamisen ei välttämättä tarvitse tarkoittaa yksityistämistä. Usein siivoukseen keskittynyt yritys osaa asian paremmin. On sellaista koottua osaamista, jota ei olisi, jos siivooja olisi yksittäisenä siivoojana suoraan koulun palveluksessa. Siivoojalle on helpompi järjestää täysiaikainen työpäivä, jos hän voi siivottuaan ensin koulussa siirtyä siivoamaan viereistä kaupaa.

Ulkoistamalla samat toiminnot hoituvat yleensä halvemmalla, mutta jotain myös menetetään. Tyttäreni päiväkodissa ruoka tehtiin vanhanaikaisesti paikanpäällä. Keittiössä työskentelevä Anneli oli lasten mielestä pidetyimpiä ”opettajia”. Ostoruoka olisi vienyt päiväkodista yhden aikuisen.

Ulkoistamisen myötä työn laatu on joskus heikentynyt paljon. Tätä kirjoittaessani Yleisradion uutiset kertovat näin käyneen Turun koulutoimessa. Johtuuko tuloksen huonous yksityistämisestä vai rahan pihtauksesta? Jos ostetaan siivousta liian vähän, saadaan siivousta liian vähän.

Yksi kunnan julkilausumattomista tehtävistä on tarjota työtä myös vajaakuntoisille, joilta palkan vastineeksi ei saa täyttä työpanosta. Tämä mahdollisuus menetetään ulkoistettaessa tukipalvelut yksityiselle. Sekä inhimillisyyden että kansantalouden kannalta on menetys, jos vähän huonompaan työtahtiin pystyvä näin siirretään kokonaan työelämän ulkopuolelle.

Mistä paine yksityistämiseen?

On monia syitä tarjota yksityisiä palveluja kunnalle. Synergiaedut ovat tällaisia. Jos yksityinen catering-yhtiö toimittaa ruuan vanhainkotiin, se voi huolehtia myös vieressä olevan yksityisen työpaikan ruokailusta. Mahdollisuus hyödyntää valtakunnallista osaamista on valtakunnallisella ketjulla (esimerkiksi Pelastakaa Lapset ry:n lastensuojelupalveluilla) parempi kuin yksittäisellä kunnalla.

Nämä myönteiset syyt lienevät kuitenkin vähemmän merkittäviä kuin johtamisen ongelmat. Syistä, joita en ryhdy tässä erittelemään, monen kunnan organisaatiot ovat jäykkiä ja huonoja uudistumaan. Jos kunnan omana toimintana siivous tulee kalliimmaksi kuin yksityisen yrityksen tekemänä, syy ei välttämättä ole yksittäisen siivoajan, vaan töiden huonon organisoinnin. Huono johtaminen on syynä myös kunnissa paikoin esiintyvään huonoon työilmapiiriin. Asiaa ei paranna, että kuntiin on muodostunut kaksinkertainen hallinto, jossa virkamieshallinto ja luottamusmiesorganisaatiot tekevät päällekkäistä työtä. Näissä oloissa toimintojen uudistuminen on hankalaa, koska se edellyttää samanaikaisesti uudistusmielisyyttä sekä virkamiehiltä että luottamusmiehiltä. Siksi monin paikoin kunnan työ tuottaa huonosti, vaikka työntekijät kokevat tulevansa hiostetuiksi.

Kun koko toiminta ostetaan ulkoa, toivotaan saatavan parempaa johtamista. Lahden kaupunki joutui ostamaan osan perusterveydenhoidostaan yksityiseltä lääkäriasemalta, kun oman terveyskeskuksen ilmapiiri oli käynyt niin tulehtuneeksi, ettei työnteosta tullut enää oikein mitään.

Koska pidän kunnan tarjoamia hyvinvointipalveluja suuressa arvossa, en todellakaan soisi, että niiden tuottaminen kärsisi jäykkyydestä. Ostopalvelut ovat joskus keino päästä jäykkyyksistä, mutta niihin liittyy myös paljon ongelmia. Miksi kunnan oma toiminta ei voisi toimia yhtä joustavasti ja miksi kunnan organisaatioissa ei

voisi olla samalla tavalla sijaa yksilölliselle innovatiivisuudelle kuin yksityisissä yrityksissä? Tätä voisi jokainen luottamusmies pohtia omalta osaltaan. Sen, joka haluaa turvata hyvät palvelut nimenomaan kunnan omana tuotantona, kannattaisi tukea kunnallishallinnon uudistusta ja keventämistä. Jos et ole osa ratkaisua, olet osa ongelmaa.

Sosialidemokraattien vaalistrategit panivat itsensä Paavo Lipposen puhumaan voimakkaasti ostopalveluja vastaan vuoden 2004 kunnallisvaalipaneeleissa. Minulle tämä oli aivan uusi Lipponen, sillä se Lipponen, jonka olin oppinut tuntemaan, oli ollut näissä kysymyksissä varsin ennakkoluuloton. Ehdin jo ihmetellä, miten sosialidemokraatit pääsevät ulos siitä nurkasta, johon tulivat itsensä maalanneeksi, mutta pitkältä mieheltä tämä kävi yhdellä loikalla. Kun vaalihuoneistojen sulkemisesta oli kulunut pari tuntia, Paavo Lipponen sanoi, että kunnallisten palvelujen on nyt osoitettava paremmuutensa yksityisiin nähden, jos aikovat menestyä. Vanha tuttu Paavo oli tullut takaisin.

Kilpailutus

Kun yritys ostaa jotain toiselta yritykseltä, se voi harkintansa mukaan joko neuvotella hinnasta ja toimituksesta suoraan tai se voi järjestää tarjouskilpailun. Kunnalla tätä harkintavaltaa ei ole, vaan laki määrää sen järjestämään tarjouskilpailun, kun hankintahinta ylittää 20 000 euroa. Jos tarjouskilpailun hävinnyt katsoo tulleen väärin kohdelluksi, se voi haastaa kunnan oikeuteen ja vaatia joskus huomattaviakin korvauksia.

Kilpailutus sopii rakentamiseen, erilaisten koneiden ja laitteiden tilauksiin ja muuhun aineelliseen. Se sopii usein todella huonosti sosiaali- ja terveystalouden hankintaan.

Ensimmäinen ongelma liittyy jo siihen, että tarjouskilpailun järjestäminen on kallista, vaikka ylimääräisiin oikeusprosesseihin ei jouduttaisikaan. Miksi järjestää tuhansia euroja maksava prosessi, kun potentiaalinen säästö edullisemmasta hankinnasta liikkuu sadoissa euroissa?

Pahimmat ongelmat tulevat hinnan ja laadun vertaamisesta. Hankintalaki ei edellytä kuntaa tilaamaan halvinta, jos vähän kalliimpi on riittävän paljon parempi. Tämä paremmuus pitää pystyä kunnolla osoittamaan tai ottaa riskin kalliista oikeuskäsittelystä. Miten paremmuutta mitataan? Joskus paremmuus perustuu siihen, että molemmat kilpailijat tunnetaan edellisistä työsuorituksistaan, mutta tätä oikeusistuimet eivät pidä perusteluna, koska se estäisi uusien yritysten pääsyä markkinoille. Helpommalla päättäjät pääsevät, kun ostavat halvimmän, vaikka tietävätkin sen huonommaksi. Hankintalakiin sisältyy tosiasiallinen tendenssi suosia halpaa ja huonoa. Tämä on erittäin huono asia.

Surkeasti päättyneiden tarjouskilpailujen kohdalla asia seliteään, etteivät kunnat *vielä* osaa ostaa – ikään kuin olisi syytä olettaa, että ne joskus oppivat. On kohtuuton vaatimus, että tilaaja pystyisi kirjaamaan tarjouspyyntöön yksiselitteisesti laadun kriteerit. Tehdävä on vaikeusasteeltaan hyvää väitöskirjatasoa. Joskus ihmetyttää, miten kilpailuvirasto hyväksyy sen, että sinfoniaorkesteri tilaa juhluvuotensa kunniaksi sävellyksen tunnetulta säveltäjältä. Eikö johdonmukaisuuden nimissä pitäisi vaatia, että siitakin järjestetään tarjouskilpailu? Halvinta pimplutusta ei tarvitsisi ostaa, kunhan pystyy tarjouspyynnössä selvittämään, miten sinfoniakonsertin laatua mitataan. Lastensuojelutehtävien laadun määrittäminen ei ole sen helpompaa kuin sinfoniakonsertin hyvyyden määrittäminen.

On erikoista, että tilaajan on pystyttävä määrittämään laatu ja siis kuvaamaan haluamansa tuote yksityiskohtaisesti tarjousasiakirjassa. Silloinhan ostaja joutuu vastuuseen tuotekehittelystä. Yksityisten palvelujen hyviin puoliin kuuluu, että yritys voi kehittää kokonaan uuden konseptin palvelun tuottamiseksi. Miten tämä on mahdollista, jos ostajan on tarjousasiakirjassa määriteltävä ostettava tuote?

Olin aikanaan HUS:n hallituksessa päättämässä terveydenhuollon puhelinpalvelun hankkimisesta. Vastakkain oli halpa, mutta sisällöltään sovinnainen palvelu ja Suomessa kehitetty innovatiivinen järjestelmä, jossa puhelinneuvonnan rooli oli koko terveydenhuollossa olennaisesti suurempi, jolloin tarvittiin tietysti koulutempua ja siten kallispalkkaisempaa henkilökuntaa. Jälkimmäinen, selvästi parempi järjestelmä oli tuplasti kalliimpi, mutta euroissa hintaero kuitenkin oli niin pieni, että HUS:n olisi se kannattanut ostaa. Onhan puhelinneuvonnan rooli keskeinen koko sairaanhoitopiirin toiminnalle. Eräät sairaanhoitopiirit ovat ostaneet, mistä on syntynyt niiden toimintaan merkittävää säästöä. Tarjouspyynnössä oli kuitenkin hinnalle pantu niin suuri painoarvo, että tuplasti kalliimpaa järjestelmää ei voinut edes teoriassa ostaa, olipa laatuero kuinka suuri tahansa. Paremman palvelun ominaisuuksia olisi tietysti voitu vaatia tarjouspyynnössä, jos olisi osattu. Ei osattu, koska ne olivat myyjän kehittämiä. Tämä hölmöys maksoi HUS:lle paljon.

Kilpailutussäännöt hankaloittavat myös yhteistyötä terveydenhuollossa. Kunnilla on oikeus ostaa kokonaan omistamiltaan yrityksiltä ohi kilpailulainsäädännön, mutta jos kaksi kuntaa perustaa yhteisen yrityksen, siltä ei enää saakaan ostaa suoraan. Ei siis voi sopia, että tehdään tämä yhdessä.

Kilpailuttamissäännöt on alun perin tehty korruption kitkemiseksi. Avoimuus ja läpinäkyvyys ovat tarkoitettu estämään tilausten junailamista lahjottuna sopiville tahoille. En tiedä, estyykö se

tälläkään, mutta huomattavaa vahinkoa julkisille palveluille näistä äärimmäisyyksiin viedyistä säännöistä on. Kilpailulainsäädäntö estää nyky muodossaan tehokkaasti ostopalvelujen yleistymistä. On turvallisempaa ja halvempaa tuottaa itse kuin ostaa järjettömillä säännöillä ja kohtuuttomin hallinnollisin kustannuksin.

Aika monet kilpailuttamisen ongelmista poistuisivat, jos hävinneiden tarjoajien valitusoikeutta supistettaisiin. Jos kunta ei tilaa omalta kannaltaan edullisinta, miksi tämä ylipäänsä on hävinneen tarjouksen tehneen ongelma, joka pitää käsitellä oikeudessa? Eikö se kuuluisi pikemminkin kunnan tarkastuslautakunnalle?

Kunnan oman toiminnan taakkana on huonosti toimiva johtaminen, yksityisten palvelujen taakkana taas on järjenvastainen kilpailulainsäädäntö. Ennustan, ettei yksityisen ja kunnan oman toiminnan köyden vetoa ratkaista kunnallisvaaleissa. Sen ratkaisee, kumpi pääsee ensin eroon vajavaisuudestaan, joko kunnan toiminta johtamisongelmista tai yksityinen kilpailutuksen ongelmista. Taloudelliset ongelmat pakottavat kunnat poliittisesta väristä riippumatta valitsemaan paremmin toimivan.

7. Ekologinen hyötysuhde ⁸

Vaikka vihreä liike ei ole ollut Suomessa koskaan puhdas ympäristöliike, sillä on vahvat juuret ekologisessa ajattelussa. Alkuaikoinaan liike arvosteli voimakkaasti taloudellista kasvua. Tuolloin oletettiin vähän yksinkertaistaen, että luonnonvarojen kulutus nousee suoraan tuotannon nousun tahdissa. Kun tarkoitus oli säästää maapallostä jotain myös tuleville sukupolville, oli kasvusta tingittävä. Myös vastapuolen argumenteissa ja virallisissa ennusteissa näkyi sama tosiasioita yksinkertaistava malli.

Sittemmin teollisuusmaiden energian ja raaka-aineiden käyttö on lisääntynyt selvästi taloudellista kasvua hitaammin. Taloudellinen kasvu on muuttunut määrällisestä laadulliseksi – tai kuten tuohon aikaan sanottiin, eksteniivisestä intensiiviseksi. Enää ei tehty vuosi vuodelta enemmän vaan parempaa. Rooman klubin ennusteet öljyvarojen tai tärkeimpien metallien pikaisesta loppumisesta eivät ole toteutuneet ennustetussa aikataulussa. Toisaalta juuri nyt maailmassa on luonnonvarojen kulutusta lisäämässä suurten kehitysmaiden vauhtiin päässyt kasvu. Ne ovat toistaiseksi eksteniivisen kasvun vaiheessa.

Kasvun vastustamisen rinnalle on noussut pyrkimys suunnata kasvua ekologisesti haitattomampaan suuntaan. Vanhasta kasvun vastustamisesta on jäljellä vihreiden halu lyhentää työaikaa ja hölätä työtahtia mieluummin kuin aina vain kasvattaa ansiotasoa ja kulutusta.

Vaikka muualla Euroopassa energian kulutuksen kasvu on pysähtynyt, Suomessa se on jatkunut, koska Suomen teollisuus on keskittynyt energiasyöpöille aloille ja koska meillä elintason nousu on merkinnyt autoistumista ja asumisväljyyden kasvua.

---

⁸ Tähän lukuun olen ottanut paljolti tekstiä kirjastani *Hyvinvointivaltion eloonjäämisoppi* (WSOY 1994).

Kasvu ei muutu ekologisesti haitattomaksi sillä, että todetaan tämän olevan mahdollista. Taloudellista ja teknologista kehitystä on määrätietoisesti suunnattava. Tämä tarkoittaa, että on nostettava *ekologista hyötysuhdetta*, jolla tarkoitan tuotteen synnyttämää hyvinvoinnin lisäystä jaettuna siitä aiheutuvalla ekologisella haitalla. Hyötysuhde on korkea, jos tuote on hyvin hyödyllinen samalla, kun sen valmistamisesta, käytöstä ja hävittämisestä aiheutuu vähän ekologista haittaa. Vastaavasti hyötysuhde on matala, kun tuote on jokseenkin hyödytön samalla, kun sen ekologinen hinta on suuri.

Ekologista hyötysuhdetta voi parantaa esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

Määrästä laatuun

Laadun parantaminen on suositeltavampaa kuin määrän lisääminen. Vähän, mutta hyvää. Kaikki rihkamalaatuinen, huonosti suunniteltu, hutiloiden valmistettu tai ruma on arvokkaiden luonnonvarojen väärinkäyttöä. Luksuslaatuiset tuotteet voivat olla osoitus sosiaalisesta eriarvoisuudesta, mutta ne ovat paljon parempi vaihtoehto kuin samalla rahalla ostettu suuri määrä mautonta krääsää.

Kauneus, aistikkuus ja tarkoituksenmukaisuus ovat tuotteen laatua nostavia ominaisuuksia, joiden ekologinen hinta on olematon.

Tavaroista palveluihin

Palveluvaltainen hyvinvointi on ekologisesti harmitonta. Ravintolassa syöty ruoka on usein jopa luontoa säästävempää kuin kotona tehty, koska ravintoloissa eri ainesosat voidaan käyttää tarkemmin hyväksi kuin kotona ja ruoan valmistus annosta kohden vie vähemmän energiaa. Ruoan taidokas valmistaminen ja onnistunut maustaminen sekä annoksen asettelu kauniisti lautaselle tuo ekologisesti harmitonta hyvinvointia.

Kampaamot, kauneushoitolat, teatterit, kahvilat ja hotellit ovat ekologisesti aika harmittomia verrattuna siihen, että samalla rahalla ostettaisiin vaikkapa muovirihkamaa. Vaatteiden pesettäminen pesulassa on energiankulutusta ja vesien pilaamista vältettäessä parempi vaihtoehto kuin niiden peseminen omalla pesukoneella kylpyhuoneessa. Muumisadut ovat paitsi miellyttävämpiä ja keuhkottavampia, myös luontoa säästävämpiä kuin pattereilla toimivat leikkipyssyt. On parempi matkustaa junalla ensimmäisessä luokassa kuin tehdä sama matka toisessa luokassa ja ostaa säästyneillä rahoilla krääsää.

Kertakäyttöisestä kestävään ja kierrätettävään

Pääsääntöisesti pitäisi välttää kertakäyttöisiä tuotteita ja suosia kestäviä. Tähän sääntöön on tietysti lukemattomia poikkeuksia alkaen sairaalatarvikkeista ja päätyen hammastahnaan. Tavaroiden pitkä ikä on tavoiteltavaa, mutta koska mikään ei ole ikuista, tavaraan sidottu materiaali pitäisi saada jollakin tavoin kiertoon.

Suosittava uusiutuvia materiaaleja

Uusiutumattomien materiaalien käyttö merkitsee maapallon varantojen tyhjentymistä. Lisäksi niiden käyttöönotto on yleensä hyvin energiavaltaista. Esimerkiksi hirsirakennus sitoo hiiltä itseensä ja siis ehkäisee kasvihuoneilmiötä, kun taas betonin valmistus tuottaa runsaasti hiilidioksidipäästöjä ja kiihdyttää kasvihuoneilmiötä.

Palkan sijasta vapaa-aikaa

Vapaa-ajan lisäämisellä jatkuvan vaurastumisen vaihtoehtona on myös se hyvä puoli, että vapaa-aika (yleensä) kuluttaa luonnonvaroja vähemmän kuin lisätuotanto, joka lisääntyneen vapaa-ajan vuoksi menetetään.

Ekologinen verouudistus

Jokainen voi nostaa ekologista hyötysuhdetta omilla valinnoillaan, mutta se ei riitä samasta syystä kuin vapaaehtoinen hyväntekeväisyys ei korvaa sosiaalibudjetteja. Vaikka puolet maailman ihmisistä toimisi vastuullisesti, se toinen puoli riittää tuhoamaan tulevaisuuden. Siksi ekologista hyötysuhdetta on nostettava yhteiskunnan toimin.

Hyvä keino ekologisen hyötysuhteen nostamiseksi on ekologinen verouudistus: verotetaan uusiutumattomien raaka-aineiden ja energian käyttöä. Silloin ekologisesti kalliista tuotteista tulee kalliita myös kuluttajan silmissä. Vastaavasti voidaan alentaa työhön kohdistuvaa verotusta, jolloin työvaltaiset palvelut ja laatutuotteet halpenevat. Rihkamalaaatuisten tuotteiden hinta nousee, koska niiden hinnasta suurempi osa koostuu raaka-aineista. Huolellisesti valmistettujen ja hyvin suunniteltujen ja muotoiltujen tuotteiden hinta laskee, koska niiden tuotantokustannuksiin sisältyy enemmän palkkakustannuksia. Rationaalinen kuluttaja muuttaa ostoskoriaan ekologisesti haitattomampaan suuntaan. Tuotteiden valmistajat pyrkivät suosimaan uusiutuvia materiaaleja ja ympäristön kannalta haitattomampia tuotantomenetelmiä. Kun uusiutumattoman energian hinta nousee, uusiutuvan energian tuottaminen käy kannattavammaksi.

Huomattakoon, että olennaista on vaikuttaa kuluttajien valintoihin, ei vain tuotantotapoihin. Juuri siksi teollisuuden vaalimat ajatukset, että päästökauppa tai energiaverotus korvattaisiin tuotekohtaisilla ominaiskulustavoitteilla, ovat tehottomia. Jos esimerkiksi betonia verotettaisiin vain siltä osin, kuin sen valmistamisessa käytetään enemmän energiaa kuin hyötysuhteeltaan hyvässä tehtaassa, ei syntyisi lainkaan kannustinta korvata betonia puulla.

8. Vihreät ja ammattiyhdistysliike

Suhtautuminen ammattiyhdistysliikkeen valtaan yhteiskunnassa erottaa vihreitä perinteisestä vasemmistosta. Suhdetta ay-liikkeeseen ei ole koskaan vihreiden piirissä syvällisesti analysoitu, mutta jotain kitkaa siinä jokainen havaitsee. Periaatteessa vihreät pitävät ammattiyhdistystoimintaa hyvänä asiana ja ovat sen puolella, mutta käytännössä vihreiden ajatukset kulkevat aika paljon ristiin ay-liikkeen kanssa.

Lyhyesti voi sanoa, että vihreät arvostavat ay-liikkeen toimintaa työpaikoilla, mutta vierastavat työmarkkinajärjestöjen vallankäyttöä valtiollisella tasolla: sitä, että suuri osa sosiaalipoliittisesta lainsäädännöstä ja tosiasiasa myös veroratkaisut sovitaan työmarkkinajärjestöjen kesken. Hallitus ja eduskunta käytännössä vain siunaavat lopputuloksen. Joka uskaltaa muuta esittää, vastustaa kolmikantaista päätöksentekoa, mikä taas on tekona verrattavissa YYA-sopimuksen vastustamiseen menneinä aikoina. Se tietää välitöntä joutumista poliittiseen paitsioon.

Moni yhteiskunnallisesti aktiivinen vihreä on kokenut, ettei ole tervetullut ay-toimintaan. Perinteinen vasemmisto puolustaa erityisesti SAK:ssa tiiviisti linnakkeitaan eikä toivota ulkopuolisia kilpailemaan tästä vallasta. Kun ei olla tervetulleita, ei tulla eikä tuoda kavereitakaan. Tällä torjuvalla asenteellaan uusia ajatuksia kohtaan ay-liike kaventaa omaa kannatuspohjaansa. Tilanne tietysti vaihtelee paikallisesti suurestikin. Jopa metalliteollisuudesta löytyy vihreitä luottamusmiehiä.

Niin sanotussa Loimaan kassassa⁹ lienee suhteellisesti aika paljon vihreisiin päin kallellaan olevia. Moni liittyy siihen saadakseen työttömyysturvansa halvemmalla, mutta jotkut myös periaatteellisista syistä. He eivät halua jäsenmaksullaan tukea itselleen vieraiden puolueiden vaalikampanjoita. Kannattaa kuitenkin ymmärtää, että vaikka Loimaan kassasta saa samat korvaukset, irtisanomis- tai lomautustilanteissa sieltä ei saa luottamusmiehen tukea.

Mikä työmarkkinajärjestöjen valtiollisessa vallassa nyppii vihreitä? Kyse ei ole vain siitä, että koska olemme kolmikantaisista neuvotteluista poissa ja eduskunnassa läsnä, näkisimme mielellämme, että päätökset tehdään eduskunnassa. Koemme työmarkkinajärjestöt arvolähtökohdiltaan konservatiivisiksi ja suuria linjoja vedettäessä lyhytnäköisiksi. Kolmikantaneuvotteluissa ei huoli ilmaston muutoksesta paljon paina, kun tähtäin on reaaliensiossa kasvussa vuoden tai kahden tähtäimellä. Useat vihreiden tärkeiksi kokemat arvot tuntuvat olevan kolmikantaisessa päätöksenteossa kovin vähämerkityksisiä.

Moni vihreä myös toimii aloilla, joita kolmikantainen päätöksenteko sortaa. Suuri vihreitä lähellä oleva ryhmä, opiskelijat ovat sen ulkopuolella. Lapsiperheiden asioille riittää kovin vähän ymmärrystä – eläkekysymykset ovat sekä työmarkkinajärjestöjen johtoporasta että ay-liikkeen jäsenistöä lähempänä. Voidaan tietysti kysyä, kumpi oli ensin, muna vai kana: sortaaiko ay-liike nuoria siksi, etteivät nuoret kuulu ay-liikkeeseen vain eivätkö nuoret kuulu ay-liikkeeseen, koska se sortaa nuoria?

Monet vihreistä työskentelevät aloilla, joilla ay-liikkeen lakonuhkaan perustuva vallankäyttö ei tuota tulosta. Paperitehtaiden tai satamien lakolla kiristäen voi neuvotella itselleen muhkeita etuisuuksia, mutta kirjastonhoitajien lakonuhka ei pane päättäjien housuja tutisemaan. Siksi kirjastonhoitajien palkat ovat pieniä verrattuna paperityöläisten palkkoihin, vaikka kirjastonhoitajalla on takanaan paljon pidempi koulutus. Eduskuntavaaleissa kaikilla on yhtä suuri äänioikeus, mutta työmarkkinapolitiikassa toisten

---

9 Suurena houkuttimena liittyä ammattiyhdistykseen on pääsy työttömyyskassan jäseneksi. Yleensä työttömyyskassa (liiton kassa) ja ammattiliitto ovat hyvin tiukasti sidoksissa toisiinsa. Jokaisen työttömyyskassan on kuitenkin hyväksyttävä jäsenikseen nekin, jotka eivät halua ammattiliittoon kuulua, mutta käytännössä tämä ei toimi. Loimaan kassa, viralliselta nimeltään YTK-työttömyyskassa, on kokonaan ammattiliittojen ulkopuolelle perustettu työttömyyskassa, joka on noussut nopeasti Suomen suurimmaksi työttömyyskassaksi.

valta on suurempi kuin toisten. On vaikea pitää yhteiskunnallisesti oikeudenmukaisena sitä, että palkkataso määräytyy kiristysvoiman eikä työn raskauden, hyödyllisyyden tai vaativuuden mukaan.

Jos perinteiset vihreät ammatit oikein haluaisivat, voisivat ne yhteistoimin saada tuhoa aikaan siinä missä AKT satamalakoillaan. Päiväkotien kiinni paneminen pariaksi viikoksi voisi sekoittaa kaupunkimaisten työpaikkojen elämän tyystin ja voisihan Tehy ottaa oppia lääkäriliitosta ja julistaa lakkoon vain leikkaussalihenkilökunnan. Hetken miettimisellä voisi vastaavia löytää enemmänkin, mutta jotenkin tällainen ei vihreään ajatteluun istu.

Edellä oleva on yritystä selittää objektiivisilla syillä, miksi vihreillä on usein kitkaa ay-liikkeen kanssa. Luulen, että näiden objektiivisten syiden paino on tosiasiasa pieni; eivät ihmiset tällaisia asioita päivittäin pohdi. Selkein syy on ikäluokkien välinen törmäys ja kulttuuritausta. Tämä näkyy vaikkapa siinä, että vihreän nuoren naisen on paljon helpompi äänestää presidentinvaaleissa Tarja Halosta kuin keski-ikäisen sosialidemokraattisen ay-aktiivin.

On myös huomattava, että vihreissä on paljon yrittäjiä. Puoluehallituksemme jäsenistä noin puolet on joskus elämänsä aikana maksanut yrittäjäeläkettä. Vihreät yrittäjät toimivat paljolti aloilla, joille teollisuustyötä varten suunnitellut työlainsäädäntö ei oikein sovi. Siitä tulee väkisin hankauksia ay-ajattelun kanssa.

Miesten ja teollisuuden ehdoilla

Työmarkkinajärjestöjen vallankäytössä vihreitä jurppii myös epätasapuolisuus. Me haluamme ajaa palveluammattien asemaa ja edistää sukupuolten tasa-arvoa työelämässä. Kovin usein työmarkkinoiden pelisäännöt on räätälöity miesvaltaisten alojen ja teollisuuden tarpeisiin palvelualoja ja naisvaltaisia aloja sortaen.

Esimerkin nurjasta asenteesta kertoo, miten sopimuksissa on suhtauduttu vanhemmuuden kustannusten jakamiseen. On laskettu, että työntekijän tuleminen raskaaksi maksaa työnantajalle erilaisina menoina noin 10 000 euroa. Tämä ylimääräinen kustannus ei voi olla vaikuttamatta siihen, valitseeko työnantaja kahdesta hakijasta mieluummin nuoren miehen vai nuoren naisen. Jos nuori nainen valitaan, hänelle keplotellaan jollain verukkeella määrääikäinen työsuhde. Koulutetuista nuorista naisista puolet on määrääikäisissä työsuhteissa, mutta samanikäisistä miehistä vain viidennes.

Ruotsissa vanhemmuuden kustannukset jaetaan tasan työnantajien kesken perimällä kaikilta työnantajilta erillistä maksua. Suomessa näin ei tehdä. Voimakkaan painostuksen jälkeen on päädytty siihen, että yhteisesti maksetaan kustannukset vanhempainvapaan ajalta kertyneestä vuosilomasta. Noin 10 000 euron kuluista korvataan näin keskimäärin 500 euroa. Korvaamatta jäävät loput 9 500 euroa, muun muassa useimmilla aloilla työnantajan maksettavaksi jäävä äitiyspäivärahan ja palkan välinen ero, sijaisen palkkaamisesta ja kouluttamisesta aiheutuvat kustannukset, sairaan lapsen hoidosta aiheutuvat poissaolot ja niin edelleen.

Palvelutyönantajat, silloin kun järjestö vielä oli olemassa itsenäisenä, puuttui tähän epäkohtaan useaan otteeseen. Mutta mitä tekevät naisvaltaisten alojen ammattiliitot? Käytännössä eivät mitään. Miksi?

Jos jokin ilmiö yhtä systemaattisesti syrjisi keski-ikäisiä pape-
rityöntekijöitä, asia olisi varmasti korjattu. Kova pakkanen tekee
mahdottomaksi työnteon rakennuksilla ja metsätöissä. Töitä ei
pidä liian kovalla pakkasella tehdä. Työnantajalla on oikeus
lomauttaa työntekijät pakkasen takia ilman kahden viikon varoi-
tusaikaa. Lomautuksen ajalta saa työttömyyskorvausta. Normaali-
listi tämä yhteensovitettaisiin kuukauden jaksoina kertyneen pal-
kan kanssa, jolloin korvausta ei tulisi lainkaan, ellei pakkaspäiviä
kuukauden aikana ole todella paljon. Pakkaspäivien osalta työt-
tömyyskorvaus maksetaan kuitenkin ilman yhteensovitusta. Näin
pakkaspäivien kustannukset saadaan jaetuksi kaikkien elinkeino-
jen kesken.

Kuulostaa kauniilta, mutta miksi vain rakennuksilla ja met-
sätöissä ja vain pakkasen vuoksi? Terassiravintolassa pakkasen
lisäksi myös sade estää työnteon, mutta samanlaista oikeutta lo-
mautukseen muiden alojen kustannuksella ei ole. Sään vuoksi työ
estyy monella palvelualalla. Miksi niitä ei kohdella samalla tavalla
kuin metsä- ja rakennustöitä? Työelämä on täynnä tällaisia sinänsä
pieniä, mutta systemaattisesti samaan suuntaan vaikuttavia puo-
lueellisuuksia. Jotenkin miesvaltaiset, teollisuuteen vivahtavat alat
kasaavat järjestelmällisesti maksuja naisvaltaisten ja palvelualojen
maksettavaksi. Pienistä puroista kasvaa lopulta suuri virta.

2000-luvun torpparit ¹⁰

Prekariaatti on tämän ajan uudissanaja. Sillä tarkoitetaan yhä
laajenevaa työelämän heittopussien joukkoa, erilaisia tilapäis- ja
osa-aikaistöitä tekeviä. En oikein pidä sanasta prekariaatti, joten
käytän sen rinnalla sanaa tilapäistö, jonka vastakohta on luontevasti
pysyväistö.

¹⁰ Tämä luku perustuu osittain *Suomen Kuvalehdessä* (51-52/2004) julkaistuun
kolumniini

Vaikka jotkut keikkailevat vapaaehtoisesti, suurin osa halajaa turvallista pysyvää työsuhdetta. Prekariaatilla tarkoitetaan nimenomaan sitä joukkoa, jolle työsuhteiden tilapäisyys merkitsee ahdistavaa epävarmuutta.

Tilapäistöön kuuluvien määrä kasvaa vääjäämättä. Automatisointi vähentää turvattua teollista työtä, joka korvautuu epävarmalla palvelutyöllä. Palveluja ei voi tuottaa varastoon kuten teollisuustuotteita. Työtä on, kun on asiakkaita; terassiravintoloissa vain poutaisina kesäpäivinä. Myös teollisuuden vähenevät työpaikat muuttuvat yhä epävarmemmiksi kansainvälisen työnjaon muuttuessa vinhaa vauhtia.

Teollisuustuotteiden eteen tehtävästä työstä yhä suurempi osa on investointeja – rakennetaan tehdas tai asennetaan uusi kone – ja yhä pienempi osa pysyvää työskentelyä itse tehtaassa. Myös tämä lisää epävarmojen työpaikkojen suhteellista osuutta.

Pitäisikö tilapäistön asemaa parantaa vai pitäisikö voimavarat keskittää pysyvien työsuhteiden turvaamiseen? Onko perinteisistä ammattijärjestöistä ajamaan myös tilapäistön etua vai tarvitseeko tilapäistö omat edunvalvojansa?

Usein, joskaan ei tietenkään aina, tilapäistön ja pysyväistön edut ovat vastakkaiset. Jos vaikeutetaan pitkään työssä olleiden irtisanomista, vaikeutetaan tilapäistöön kuuluvien nousua pysyväistöön. Mitä enemmän työelämän heittopussien työaika joustaa, sitä helpompi on järjestää vakaat olot pysyväistölle. Jos parannetaan tilapäistön eläke-, loma- ja muita etuja, on se pois työnantajien palkanmaksukyvyistä ja sitä kautta myös pysyväistön palkoista. Kun yritys vähentää työvoimaansa, asia katsotaan ongelmattomaksi niin kauan, kun pysyvän henkilökunnan työsuhteisiin ei jouduta puuttumaan. Tilapäisen henkilökunnan kannalta tämä ei ole lainkaan ongelmaton.

Tilapäistön osalta joudutaan valitsemaan syvenemisen tai levenemisen välillä. Mitä pienempänä tilapäistö onnistutaan pitämään, sitä huonommat olot sillä on, ja päinvastoin.

Tilapäistöön kuulumista pidetään lähtökohtaisesti pahana, mutta ihmiset ovat erilaisia. Toiselle paras työpaikka on sellainen, johon mennään opintojen päätyttyä ja ollaan eläkeikään asti. Toisen silmissä tällainen haasteettomuus on kauhistuttavaa.

Moni hyväosainen keikkailee Jörn Donnerin tavoin koko elämänsä. Vaihtuva työ voi olla mukavaa, jos voi olla varma uudesta työpaikasta eivätkä työttömyysjaksot merkitse taloudellista katastrofia. Varteenotettava vaihtoehto pyrkimyksille vähentää tilapäistyötä on tehdä tilapäisiä töitä tekevien sosiaalinen asema turvatuksi. Esimerkiksi kohtuullinen työvoimapula merkitsee, että päättyvää keikkaa seuraa uusi. Työelämä tarvitsee väistämättä joustoon pystyvää työvoimaa. Miksi tämän joukon aseman pitäisi olla sosiaalisesti huono? Prekariaattiongelmaa vaikeuttaa, että kansantaloudelle välttämättömät tilapäiset työt kohdistuvat huono-osaisille, joiden on vanhan työn päättyessä erityisen hankalaa saada uutta. Hyväosainen työvoima voi suhtautua paljon luottavaisemmin tulevaisuuteensa, vaikka työsuhteet eivät olekaan pysyviä.

Parjattu kahden työn tekeminen ei välttämättä ole huono asia. On esimerkiksi aika vaikeata järjestää bussinkuljettajille kahdeksan tunnin työpäivää, koska aamu- ja iltaruuhkassa tarvitaan kuljettajia enemmän kuin keskellä päivää. Väistämättä joku joutuu ajamaan sekä aamu- että iltaruuhkan aikaan, mikä tarkoittaa jopa neljän tunnin huilivuoroa keskellä päivää. Näin työpäivä venyy tosiasiallisesti 12-tuntiseksi.

Eikö olisi parempi ajaa neljä tuntia aamuruuhkassa bussia ja olla sen jälkeen neljä tuntia talonmiehenä kuin ajaa bussia neljä tuntia aamuruuhkassa, pitää neljän tunnin tauko ja ajaa taas neljä tuntia iltaruuhkassa? Myös osa-aikaisille talonmiehille olisi kysyntää. Nyt tämä vaihtoehto ei toimi, koska työhön liittyvät edut on suunniteltu tehtaassa kahdeksantuntista työtä tekeviä varten. Näitä sääntöjä pitäisi muuttaa niin, että kahta osa-aikatyötä tekevän edut olisivat samat kuin yhtä kokoaikaista työtä tekevän.

Tilapäistön laajenemiselle emme ilmeisesti mitään voi, mutta paljon hyvää pysyvien työsuhteiden mukana menetetään. Ei ole hauskaa joutua mittaauttamaan markkina-arvoaan työmarkkinoilla vähän väliä. Vielä ikävämpää se on, jos oma markkina-arvo vanhemmuuden, sairastelun tai ikääntymisen vuoksi alenee.

Toisaalta, jos tarraudumme pysyvien työsuhteiden illuusioon, vaikka yhä useampi joutuu kokemaan irtisanomisen jossakin elämänsä vaiheessa, kasvatamme työelämästä kokonaan pudonneiden joukkoa.

Olot voitaisiin järjestää tilapäistöön kuuluvillekin siedettäväksi, mutta näin ei ole tehty. Silpputyötä tekevät ovat pääsääntöisesti törkeästi riistettyjä työelämän heittopusseja.

Jos tilapäistö elinkeinorakenteen muuttuessa väistämättä laajenee, eikö kannattaisi valmistella tähän tosiasiaan mukautumista?

Esimerkiksi omistusasumista suosiva asuntopolitiikka ja pankkien sisäiset säännöt sopivat tilapäistölle huonosti. Tilapäistöön mukautuneessa yhteiskunnassa voisi ilman seuraamuksia keskeyttää asuntolainan lyhentämisen, kun työttömyys yllättää. Korot ja yhtiövastike tulisivat vuokranmaksua halvemmiksi. Ei pankki lyhennyksiä tarvitse. Sille riittää, että korot maksetaan.

Ansiosidonnaista sosiaaliturvaa on yritetty vääntää tilapäistölle ja yrittäjille sopivaksi, mutta vaikeata se on. Etuja parannettaessa törmätään väärinkäytön helppouteen ja kannustinvääristymiin. Tilapäistöön sopeutuneessa yhteiskunnassa sosiaaliturvaa rakennettaisiin perustulon hengessä. Toki jonkinlaista ansioturvaakin tarvittaisiin.

Tilapäistön kannalta olisi hyvä, jos maassa vallitsisi pieni työvoimapula. Silloin pätkätöiden riskit olisivat paljon pienemmät.

Tanskassa on valittu toinen tie kuin Suomessa. Siellä työsuhdeturva on hyvin heikko, mutta lyhyen työttömyyden sattuessa työttömyysturva on matalapalkkaisilla erittäin hyvä. Uudelleen työllis-

tymistä auttaa myös yksityisille työnantajille suunnattu palkkatuki. On aina vähän ongelmallista siirtää yhdessä maassa toimivaksi osoittautunut ratkaisu toiseen maahan, koska kaikkia tuon maan ominaisuuksia ei kuitenkaan voi siirtää. Tanskalaiset ovat kuitenkin valintaansa tyytyväisiä. Kyllä tätäkin vaihtoehtoa kannattaisi selvittää.

Prekariaatin oikeuksien puolustaminen on nousemassa yhdeksi vihreän politiikan keskeisistä aiheista.

9. Solidaarisuuden piiri

Leimallisesti vihreitä erottaa muista se, että solidaarisuuden piiri on vihreiden ajattelussa sekä ajallisesti, paikallisesti että kohteittain laajempi kuin muilla. Muilla tarkoitan muita keskimäärin. Myös vihreiden ulkopuolella on ihmisiä, joiden solidaarisuuden käsite on laaja.

Ekologisessa vihreydessä korostuu vastuu tulevista sukupolvista. Emme ajattele vain tämän ajan ihmisiä, vaan myös niitä tulevia sukupolvia, jotka joutuvat kärsimään meidän lyhytnäköisyydestämme ja ahneudestamme. Tämän huomaa selvästi, kun keskustelemme ydinjätehautojen turvallisuudesta tuhansien vuosien kuluttua. Joillekuille näyttää olevan täysin merkityksetöntä, mitä tuhansien vuosien päässä tapahtuu.

On aika luonnollista, että samaan henkiseen rakenteeseen liittyy laajempi solidaarisuus myös horisontaalisesti ihmisten välillä. Solidaarisuus ei siten koske vain omaan kansaan kuuluvia, vaan kaikkia maailman ihmisiä. Vihreät suhtautuvat muita myönteisemmin maahanmuuttajiin ja heidän oikeuksiinsa. Tässä kysymyksessä vihreät ovat lähimpänä – yllättäen – kristillisiä.

Laajempaa solidaarisuutta edustaa myös eläinsuojeluliike eri asteineen. Vihreissä on paljon eläinten ystäviä, mutta eläinsuojeluliikkeen radikaalimpi siipi on valitsemiensa toimintatapojen vuoksi ajautunut vihreän liikkeen ulkopuolelle ja näyttää etsivän poliittista kotia lähinnä Vasemmistoliiosta.¹¹

---

11 Olisi kiva päästä joskus kärpäsenä katosta seuraamaan, kun kettutyöt etsivät yhteiskunnallista strategiaa Rautaruukin luottamusmiesten kanssa.

Ajallinen solidaarisuus

Ihmisten suhtautuminen kaukana tulevaisuudessa oleviin asioihin on hyvin erilaista. Moni vihreä pelkää, etteivät ydinjätehautamme selviä seuraavasta jääkaudesta. Monet muut taas tuntuvat ajattelevan, ettei ole kerrassaan mitään merkitystä, mitä seuraavan jääkauden aikana tapahtuu.

Tulevaisuuden vähättely on leivottu sisään taloudelliseen ajatteluun. Taloudellisissa kannattavuuslaskelmissa tulevat hyödyt ja haitat diskontataan nykyaikaan joltain sopivaa korkokantaa käyttäen. Tavanomainen diskonttaus korko on viisi prosenttia. Tämä tarkoittaa, että 95 euron meno, joka ajoittuu ensi vuoteen, on samanarvoinen kuin sadan euron meno nyt. Tämä on eettisesti järkevä ja oikeudenmukainen tapa, jos maksaja pysyy samana. Se muuttuu arveluttavaksi, jos verrataan tämän sukupolven etuja tulevien sukupolvien etuihin. Jos sukupolven mittana pidetään 33 vuotta, seuraavan sukupolven elinolojen painoarvo on vain viidesosa nykyisen sukupolven painoarvosta ja lastenlasten vain kahdeskymmenesviidesosa.

Aivan kummallisiksi laskelmat muuttuvat, jos aikajänne venytetään satojen vuosien pituiseksi. Kuvitelkaamme, että Pähkinänsaaren rauhaa solmittaessa vuonna 1323 vastapuoli olisi tarjonnut vähän isompaa maa-alueita sillä ehdolla, että vuonna 2005 koko Suomi upotettaisiin meren alle. Kuinka paljon suurempaa aluetta olisi pitänyt tarjota, jotta tarjous olisi kannattanut ottaa vastaan? Yksi lisäneliödesimetri silloin olisi riittänyt korvaamaan koko Suomen nyt! Rediskonttaaminen viiden prosentin korkokannalla alentaa 682 vuoden päässä olevien seikkojen painoarvon kolmasadasbiljoonasosaan. Tällä logiikalla ajattelevan silmissä ei todella ole mitään merkitystä sillä, mitä tapahtuu kymmenen tuhannen vuoden päästä. Olisi järkevää uhrata koko maapallo kahvikupillista. Ei tällaisia laskelmia tietysti kukaan vakavissaan tee, mutta moni käyttäytyy kuin olisi tehnyt ja uskoisi tulokseen.

Juuri nyt elämme aikaa, jossa vastakkain on toisessa vaakakupissa autoilun vapaus, kesämökkien pitäminen lämpiminä myös talvella ja paperin jalostaminen energiavaltaisesti entistä valkoisemmaksi ja kiiltävämmäksi ja toisessa koko sivilisaation vaarantuminen kasvihuoneilmiön vuoksi. Vuosi 2050 on monen mielissä niin kaukana, ettei sitä tarvitse ottaa huomioon. Tyttäreni on silloin samanikäinen kuin minä nyt.

Kun bensa maksaa kolme euroa litralta

Tulevaisuuden aliarvostamisessa kyse ei ole ainoastaan huonoista eettisistä valinnoista vaan myös lyhytnäköisyydestä kumpuavasta henkilökohtaisesta tyhmyydestä. Vuonna 2030 öljy ei ole maailmasta kokonaan loppunut, mutta siitä on tullut niukka luonnonvara, jota tuskin käytetään nykyiseen huolettomaan tapaan. Kaikki tietävät tämän, mutta miten se vaikuttaa heidän valintoihinsa? Mikä on autoliikenteen ja mikä erityisesti lentoliikenteen tulevaisuus, kun bensa maksaa kolme euroa litralta? Eihän tuohon nyt niin kauan ole.

Luulisi jokaisen kauaskatseisen maakuntapääkaupungin taistelevan itselleen nopeaa junayhteyttä sen sijaan, että kamppailee lentokentästä, jonka tehokas käyttöikä jää lyhyeksi. Miten ne, jotka nyt rakentavat itselleen omakotitalon kymmenien kilometrien päähän työpaikastaan, kuvittelevat kulkevansa töihin? Bensiinin voi korvata biopohjaisella polttoaineella, mutta se tulee väistämättä olemaan olennaisesti nykyistä kalliimpaa. Maailmassa kulutetaan öljyä henkeä kohden yli kaksi litraa päivässä. Sen energiasisältö on siis noin seitsemänkertainen päivittäiseen ruoka-annokseen verrattuna. Biopohjaisia polttoaineita ei voida mitenkään tuottaa niin paljon, että kaikki öljyn kulutus saataisiin korvatuksi.

Vuosi 2030 on niin lähellä, että osan nyt myynnissä olevista autoista luulisi tuolloin olevan vielä käytössä. Tai niin ainakin ostajat luulevat.

10. Globalisaatio

Suhde globalisaatioon jakaa poliittisia mielipiteitä jyrkästi, mutta toistaiseksi melko jäsentymättömällä tavalla. Pitäisikö globalisaatiota edistää vai jarruttaa? Pitäisikö sen kehitystä pyrkiä hallitsemaan poliittisesti vai uskotaanko markkinavoimien näkymättömän käden viisauteen myös suhteessa globalisaatioon? Oma käsitykseni vihreiden suhteesta globalisaatioon on, että meidän tulee edistää, ei jarruttaa maailmanlaajuisen työnjaon muutosta, mutta samalla globalisaatiota tulee hallita voimakkain poliittisin toimin eikä luottaa markkinavoimien erehtymättömyyteen.

Aluksi haluan sanoutua irti eräästä vihreätä liikettä lähellä olevasta globalisaatiokritiikistä, jota selkeimmillään minun silmissäni edustaa Thomas Wallgren. Siinä vastustetaan kehitysmaiden nykyaikaistumista sinänsä rousseaumaisin argumentein, Minun silmissäni se on ”köyhät on museoitava köyhiksi” -ajattelua, mutta Thomas itse varmaankin pukisi asian sanoiksi hieman toisin.

En myöskään yhdy siihen rikkaiden maiden työväenliikkeen puolustamaan protektionismiin, joka minun silmissäni on silkkaa itsekkyyttä: halutaan köyhien maiden köyhien pysyvän köyhinä, jotta he eivät veisi meidän työpaikkojamme. Aivan näin tätäkään ei muotoilla, mutta tämä on kauniiden sanojen takana. Vihreä solidaarisuuden käsite on laajempi kuin punainen, vaikka internationalismi joskus ammuin olikin myös työväenliikkeen ohjelmassa. Tänäpä internationalismi koskee enää saavutettuja etuja.

Kiina-ilmiö kohtelee joitakin Suomessa kohtuuttomasti, mutta se meidän on hoidettava lisäämällä solidaarisuutta kotimaan sisällä, ei protektionismilla.

Tätä kirjoittaessani päättyi Hangon ja Travemündin välillä liikennöivillä junalautoilla puolalaisten merimiesten lakko siihen, että puolalaiset erotettiin ja heidän tilalleen tuli suomalainen miehistö.

Jokseenkin kaikki suomalaiset tuntuivat pitävän erinomaisena ratkaisuna, että lakko murrettiin antamalla lakkolaisille kenkää ja korvaamalla heidän suomalaisilla rikkureilla. Ei varmaan vähään aikaan nähdä alipalkattujen halpatyövoimamaiden merimiesten lakkoja näillä vesillä.

Globalisaatio ja ryöstökapitalismi

Globalisaatioon liittyy raakaa ryöstökapitalismia, joka on helppo tuomita. En usko, että asiasta saa Suomessa riitaa edes kokoomuksen kanssa. Hyvin epätasa-arvoisissa oloissa kapitalismiin liittyvä vallan väärinkäyttö nousee helposti esille. Tilannetta pahentaa, että monen köyhän maan hallinto on läpeensä korruptoitunut. Näissä maissa valtiokoneisto edistää ryöstökapitalismia, vaikka sen tehtävänä olisi torjua sitä. Ryöstökapitalismin kitkeminen pitäisi ottaa yhdeksi Euroopan unionin globalisaatiotavoitteista, koska Yhdysvalloista ei tähän projektiin juuri nyt näytä olevan.

Markkinat eivät johda globalisaatiota oikein

Vapaakaupan idea on periaatteessa toimiva. Kun tuotanto hakeutuu sinne, missä tuotteet voidaan valmistaa pienimmin kustannuksin, maailmanlaajuinen tasa-arvo lisääntyy. Lopulta jokseenkin kaikkien pitäisi voittaa. Näin käy myös, kun kansainväliset yritykset siirtävät tuotantoa köyhiin maihin pienten palkkojen perässä. Köyhien maiden alhainen palkkataso ei johdu siitä, että kansainväliset yhtiöt harrastavat toimintaa niissä, vaan siitä, ettei näiden maiden työvoimalla ole muuta, tuottavampaa käyttöä. Tilanne olisi näissä maissa vielä surkeampi, jollei mahdollisuutta työskennellä kansainvälisissä yrityksissä olisi. Suomi nousi köyhyydestä

vaurauteen suuresti sen ansiosta, että jonkin aikaa saimme olla halvan työvoiman maa, johon esimerkiksi tekstiiliteollisuutta siirtyi vauraista teollisuusmaista.

Kiinassa ja Intiassa sadat miljoonat ihmiset ovat viime vuosina nousseet köyhyydestä kohtuulliseen vaurauteen. Jos kehitys-apu olisi tuottanut tämän tuloksen, toivottaisimme sitä kaikkialla loistavana saavutuksena. Vaurastumisensa myötä myös nämä maat aikanaan lakkaavat olemasta niin musertavan halpoja. Tätä kirjoittaessani lehdissä spekuloidaan, että Kiina joutuu revalvoimaan valuuttansa, jolloin kiinalaisten palkat länsivaluutassa mitattuna siis nousisivat.

Vaikka vapaakaupan idea on periaatteessa toimiva, vapaakauppa on globalisaation ohjaajana kaukana täydellisestä. Kaiken aiemmin markkinatalouden puutteista sanomani lisäksi globalisaation myötä korostuvat vielä seuraavat seikat:

Kohtuuttomat tuloerot johtavat epäeettisiin tilanteisiin. Kun hyvin eri tulotasolla olevat maat päätyvät vapaakauppaan keskenään, markkinatalous johtaa moraalittomiin ilmiöihin: naiskauppaan, lapsityövoiman käyttöön, vaarallisiin työoloihin ja niin edelleen – tämä kaikki siis täysin ”vapaaehtoisesti”, taloudellisen pakon myötä. Lisäksi samoja ilmiöitä siis tapahtuu ryöstökapitalismin muodossa suoranaisten väkivallan tukemana.

Väli-Amerikan ”banaanivaltioissa” kansainväliset suuryritykset tulevat alueelle, raivaavat maan ja palkkaavat paikallista väestöä töihin. Tehoviljely perustuu voimakkaisiin myrkkyyhin, joilta työntekijöitä ei suojella. Lapset syntyvät epämuodostuneina. Banaaniviljelyä kestääkään aikansa, kunnes maaperä on niin köyhtynyt, ettei viljely enää kannata. Yhtiö siirtää viljelmänsä muualle jättäen jälkeensä pilatun maaperän ja vammaiset lapset. Tämän kaiken tietäen paikallinen väestö ottaa banaaniyhtiön ilolla vastaan, koska se tietää kuitenkin vuosiksi työtä ja toimeentuloa.¹²

Kivinen tie. Vaikka markkinatalous lopulta johtaisi hyvään lopputulokseen, kovin epätasapainoisesta alkutilanteesta lähdettäessä tie on varsin kivinen. Valtaosa ihmisistä on koko elämänsä tuolla tiellä eikä pääse koskaan nauttimaan luvatusista horisontissa hämmöttävästä onnelasta. Siksi tarvitaan säädeltyä globalisaatiota.

Ei ole järkevää, että vaikkapa tekstiiliteollisuus siirtyy yhteen maahan muutamaksi vuodeksi siirtyäkseen taas seuraavaan, kun ansiotaso ensimmäisessä maassa nousee tai vapaakaupan piiriin tulee entistä köyhempiä maita. Seurauksena on paljon turhia investointeja ja monia tuhoutuneita elämänuria. Ei myöskään ole hyväksyttävää, että hyvin halpaan maahan rakennettavassa tehtaassa yritetään päästä vielä vähän halvemmalla laiminlyömällä työsuojeluun, että työntekijät myrkyttyvät vaarallisia kemikaaleja täynnä olevasta ilmasta.¹³

Tien kivisyys näkyy hyvin Venäjän siirtymisessä kapitalismiin. Suurella, ellei suurimmalla osalla ihmisistä, olot ovat huonommin kuin sosialismin aikana, vaikka tulevaisuudessa (ehkä) hämmöttää asema menestyneiden teollisuusmaiden joukossa. Luulisi olevan olemassa helpompikin tie. En sano, että asiat Kiinassa ovat hyvin – erityisesti ihmisoikeustilanne on surkea – mutta

---

12 Tämä kuvaus on peräisin Marianne Rosenströmiltä, joka tutustui Väli-Amerikan oloihin vuoden verran paikalla asuen.

13 Olin 1980-luvun lopulla eduskunnan talousvaliokunnan mukana tutustumassa kommunistiseen Kiinaan. Kävimme eräässä yhteisyrityksessä, jossa tehtiin lenkkitosuja länsimaiden markkinoille. Yhdessä huoneessa työskenteli yksinään nuorehko vähän sairaannäköinen nainen, joka liimasi käsin kengät kasaan. Hänet oli eristetty työskentelemään yksinään, koska liima oli myrkyllistä. Meillä kerrottiin, että tyttö kestää tuota työtä vuoden tai korkeintaan kaksi. Sitten pitää valita tehtävään uusi tyttö. Kysyin, miten tämä tappotuomio oli osunut juuri tähän naiseen. Kertoivat valinneensa kylän rumimman tytön, joka ei kuitenkaan pääsisi naimisiin, joten terveydellä ei ollut niin väliä.

Asiallisen tuuletuksen järjestäminen olisi maksanut korkeintaan kaksituhatta euroa.

Kiinan valitsema tie ulos kommunismista näyttää toimivan paremmin kuin Venäjän, vaikka Venäjän lähtötilanne väestön koulutustason ja infrastruktuurin osalta oli verrattomasti parempi.

Kasvun rajat. Vanhojen teollisuusmaiden alkuaikoina teollisuus oli energian ja luonnonvarojen käytössä hyvin tuhlaileva. Vaikka vaurastuvilla kehitysmailla olisi periaatteessa oikeus samanlaiseen vastuuttomuuteen, maapallo ei sitä kestä. Kehitysmaiden miljardien asukkaiden vaurastuminen tekee Rooman klubin varoitukset luonnonvarojen ehtymisestä uudestaan ajankohtaiseksi.

Jotta kehitysmailla olisi maapallon kantokykyä ajatellen tilaa vaurastua, on kaikkien parannettava teknologiaansa ja lisättävä säästäväisyyttään. EU:n harjoittama ilmastopolitiikka ei käy tarpeettomaksi vaan päinvastoin entistä tarpeellisemmaksi, kun nopeasti kasvavat jättivaltiot lisäävät energiankulutustaan – eli ottavat oman, oikeutetun osansa ilmaston kestävästä.

Suoraan hyvään maailmaan

Suuresti arvostamani yhdysvaltalainen vasemmistolaisittain suuntautunut kansantaloustieteilijä Paul Krugman polemisoi eräässä kirjoituksessaan lapsityövoiman käyttökieltoa vastaan. Hän kertoi käyneensä joskus vuosia sitten Manilassa ja nähneensä, kuinka suuri määrä lapsia tonki vaarallisissa oloissa kaatopaikkoja löytäkseen sieltä jotain arvokasta. Muutama vuosi myöhemmin Manilassa käydessään lapset olivat siirtyneet kaatopaikalta tehtaaseen. Miten näihin lapsityöläisiin pitäisi suhtautua? Takaisin kaatopaikalle?

Krugman on periaatteessa oikeassa, mutta vain, jos asiaa tarkastellaan ahtaasti huonon ja vielä huonomman vaihtoehdon väliltä. Lasten ei kuulu olla kaatopaikalla eikä tehtaassa töissä, vaan koulussa.

Krugmanin varoitus asioiden naiivista yksinkertaistamisesta kannattaa silti ottaa vakavasti. Ei ole kovin harvinaista kuulla Suomessa vaatimuksia kehitysmaissa valmistettujen tuotteiden boikotista, koska palkat ja työolot niillä poloisilla ovat niin huonot. Siitäkö ne palkat ja työolot paranevat, että työmahdollisuudet hupenevat ja työttömyys lisääntyy? Koulun sijaan saatamme tyhmyyttämme lähettää ne lapset tosiasiaassa takaisin kaatopaikalle.

Meidän ei pidä kuitenkaan hyväksyä sitä, että tie kehitysmaiden vaurastumiseen kulkee lapsityövoiman käytön, neljätoistatuntisten työpäivien ja hengenvaarallisten työolojen kautta. Jos tähtäämme hyvään maailmaan, meidän on rakennettava suoraan hyvää maailmaa. Kehitysmailta on vaadittava hintana vapaakaupan piiriin pääsemisestä, että ainakin avoimeen talouteen liittyvässä tuotannossa harjoitetaan kelvollista työsuojelua ja hyvää ympäristöpolitiikkaa. Yhtä paljon painoa ei kannata panna siihen, että palkkataso näissä tehtaissa olisi olennaisesti maan muuta palkkatasoa korkeampi. Tällaisen etuoikeutetun ”eliitin” synnyttäminen jakaisi vaurautta myös ympärilleen, mutta se tuottaisi myös vaikeita ongelmia monille ulkopuolelle jääneille. Kohtuulliset vientitullit tai teollisuuteen kohdistetut ylimääräiset verot saattaisivat olla parempi tapa jakaa globalisoitumisen hyötyä köyhissä maissa koko yhteiskunnalle.

Kehitysmaat vastustavat ympäristö- ja työsuojelunormeja pitäen niitä länsimaisena protektionismina. Teollisuusmaat joka tapauksessa jarruttavat kaupan vapautumista. Sosiaalisten ja ympäristönormien vaatiminen on parempaa protektionismia kuin määrälliset tuontikiintiöt ja tullit. Tähänkin sisältyy vaaransa: liiallisuuksiin mennessään myös tällainen protektionismi kääntyy pelkäksi protektionismiksi.

Suomi neuvottelee maailmankaupan säännöistä EU:n kautta, joten pyrkimykset parantaa globalisaation hallintaa kuuluvat maamme EU-politiikan piiriin. Valitettavasti Suomen nykyinen politiikka näissä kysymyksissä on anteeksiantamattoman passiivista.

Kuluttajan eettiset valinnat

Vaikka yrittäisi kuinka olla optimisti, lienee tunnustettava, että maailmanlaajuinen, kaikkien hyvään pyrkivä globalisaatiopolitiikka odottaa toteutumistaan pitkään. Viisitoista vuotta sitten vihreä kuluttajaliike osoitti voimansa ympäristökysymyksissä. Nyt tarvitaan sosiaalisesti vastuullista kuluttajaliikettä, joka ei kieltäydy ostamasta kehitysmaiden tuotteita, mutta suuntaa ostoksensa vastuullisesti. Muistamme hyvin Nestlé-boikotin, joka johtui äidinmaidonvastikkeiden vastuuttomasta markkinoinnista kehitysmaihin, Nike-konsernin panemisen lähes polvilleen lapsityövoiman käytön vuoksi ja ranskalaisten viinien boikotoinnin ydinkokeiden takia. Ne olivat kaikki hyvin tehokkaita, kuten oli myös etelä-afrikkalaisten tuotteiden boikotti apartheidin aikana.

Vastuullista kehitysmaatuontia varten on jo olemassa sertifiointi, reilun kaupan tuotteet symbolinaan valkoinen norsu. Toivottavaa olisi, että myös suuret kauppaketjut tulisivat voimalla mukaan reilun kaupan tuontiin, jotta se kasvaisi pienimuotoisesta harrastuksesta massaliikkeeksi. Reilun kaupan tuotteet ovat toistaiseksi maataloustuotteita. Samanlainen sertifiointi pitäisi saada teollisuustuotteisiin. Eikö tämän pitäisi kuulua luonnostaan osuuskauppaliikkeen ohjelmaan?

Maailmalta tulee myös ilahduttavia uutisia. Jokin aika sitten maailman johtavat kahvintuottajat sopivat eräänlaisesta tapojen parantamiskartellista. Kun kaikki alkavat tuottaa kahvia ekologisesti ja sosiaalisesti vastuullisesti, ei yksikään kahviyhtiöistä menetä mitään, kunhan sopimus pitää. Ne voivat jopa voittaa vähän, jos eettiset tuotantotavat samalla leikkaavat hintoja polkevaa yli-tuotantoa.

Oikealla vai vasemmalla?

Vihreiden suhde globalisaatioon ei varmasti ole oikeistolainen – ainakaan jos oikeistolaisuutta on sokea usko siihen, että markkinavoimat ohjaavat itsestään globalisaatiota oikeaan suuntaan. On nurinkurista, että vaikka globaalilla tasolla erilaiset markkinavirheet vaikuttavat voimakkaammin kuin yksittäisten kansantalouksien sisällä, markkinavoimat saavat ohjata kansainvälistä työnjakoa säätelemättä, vaikka kansantalouksien sisällä jokainen ymmärtää jonkinasteista yhteiskunnallista ohjausta tarvittavan. Kantamme kumpuaa hyvinkin vasemmistolaisista arvolähtökohdista. Silti kantamme poikkeaa monen itseään vasemmistolaisena pitävän kannasta, koska suhtaudumme myönteisesti kehitysmaatuontiin. Vihreät eivät lähde – niin ainakin toivon – mukaan monen vasemmistopoliitikon perään kuuluttamaan protektionismiin omien saavutettujen etujen puolustamiseksi.

Olemmeko siis edellä vai kenties vasemmistosta vasemmalla? Onko vasemmisto tässä kysymyksessä lainkaan vasemmistolainen?

11. Globaali ympäristöpolitiikka

Kun Yhdysvalloissa talouden indikaattorit kääntyvät positiivisiksi, herättää se myös Euroopassa toiveita talouden elpymisestä. Yhdysvaltain talouskasvun siis oletetaan tukevan Euroopan talouskasvua, mutta jostakin syystä moni kuvittelee, että kehitysmaiden kasvu olisi teollisuusmailta pois. Toki talouden mekanismit toimivat samalla tavalla myös teollisuusmaiden ja kehitysmaiden välillä. Kysynnän kasvu missä päin maailmaa hyvänsä luo lisäkysyntää kaikkialla. Vuonna 2004 Suomen vienti Kiinaan oli suurempi kuin tuonti Kiinasta. Kun kehitysmaat vaurastuvat, lisää se vaurautta myös teollisuusmaissa. Paitsi sikäli, että maapallo alkaa käydä meille ahtaaksi.

Kehitysmaat ekstensiivisen kasvun vaiheessa

Globaalit kasvun rajat, joista Rooman klubi yli kolmekymmentä vuotta sitten varoitti, tulevat uudestaan ajankohtaisiksi. Rooman klubin synkät ennustemallit eivät aikanaan toteutuneet sellaisinaan, koska teollisuusmaiden talouskasvu muutti luonnettaan: jatkuva määrällinen kasvu muuttui pikku hiljaa laadulliseksi, eikä luonnonvarojen kulutus enää seurannutkaan sellaisenaan talouskasvua. Tuon ajan terminologiaa käyttäen taloudellinen kasvu muuttui ekstensiivisestä intensiiviseksi. Omalta pieneltä osaltaan myös Rooman klubin varoitukset myötävaikuttivat kehitykseen: varoituksista otettiin myös opiksi ja ympäristöpolitiikkaa tehostettiin huomattavasti. Enemmän asiaan vaikutti kuitenkin 1970-luvun öljykriisi, joka pakotti kiinnittämään huomiota energian kulutukseen.

Kehitysmaiden talouskasvu on voimakkaassa ekstensiivisessä vaiheessa. Öljyn, kivihiilen ja teräksen kysyntä nousee taas 1970-luvun malliin, mikä näkyy voimakkaasti niiden hinnoissa. Metallien maailmanmarkkinahinnat ovat nousseet huhtikuusta 2004 huhtikuuhun 2005 noin neljänneksellä. Öljyn hinta on vuodessa lähes kaksinkertaistunut. Suomessa on iloittu siitä, että Rautaruukin Raahan tehdas tahkoaa taas rahaa, mutta surtu sitä, että teräsrakentamisen hinta nousee.

Ilmastopolitiikan kannalta jättivaltioiden talouskasvu tuntuu karmaisevalta. Kiiton sopimuksella tähdätään kasvihuonepäästöjen hitaaseen alentamiseen, mutta viime vuosina öljyn ja kivihiilen kulutus on maailmassa noussut voimakkaasti ja sen mukana päästöt. Yksin Kiina lähestyy hiilidioksidipäästäjänä Euroopan unionia ja Yhdysvaltoja, joskin asukasta kohden laskettuna se on toki kaukana jäljessä. Hurjimpien skenaarioiden mukaan Kiinan kansantalous kolmetoistakertaistuu ja Intian seitsenkertaistuu vuodesta 2000 vuoteen 2030.

On ymmärrettävää, että kehitysmaiden mielestä niillä on henkeä kohden oikeus yhtä suuriin päästöihin kuin teollisuusmaiden ihmisillä. Miten me suhtautuisimme siihen, että ruotsalaisilla olisi oikeus suurempaan energiankulutukseen kuin meillä, koska he ovat rikastuneet meitä aiemmin? Onhan ilmakehä kuitenkin yhteinen.

Osaako joku perustella, miksi meillä olisi oikeus suurempiin hiilidioksidipäästöihin henkeä kohden kuin kiinalaisilla? Kylmempi ilmasto varmaankin käy perusteluksi, mutta se selittää vain murto-osan Suomen ja Kiinan välisistä päästöeroista. Kolmasosa Suomen hiilidioksidipäästöistä johtuu lämmityksestä.

Jos Kiinan ja Intian talouskasvu tekee tyhjiksi ponnistelut hiilidioksidipäästöjen alentamiseksi, kannattaako pienen Suomen tuhлата omia rahojaan päästöjen vähentämiseksi? Onhan Suomen osuus maailman hiilidioksidipäästöistä vain 0,4 %. Eihän Suomen

tekemisillä ole käytännössä mitään vaikutusta maailman ilmastoon. Suuret maat ratkaisevat maapallon kohtalon.

Tällaisessa logikassa ei ole päätä eikä häntää. Maailma voidaan jakaa 1200:an viiden miljoonan asukkaan alueeseen ja todeta, ettei näistä alueista yhdelläkään ole ratkaisevaa vaikutusta maailman hiilidioksidipäästöihin. Ei siinä ole mitään todellisuuspohjaa myöskään reaalipoliittisesti. Uskooko joku, että maailman suuret maat toteaisivat, että tämä asia on yksin suurvaltojen vastuulla ja että pienet maat saavat pienuutensa vuoksi ryhtyä vapaamatkustajiksi eläen kuin siat pellossa?

Ilmasto-oikeudenmukaisuus

Niin sanottu ilmasto-oikeudenmukaisuus lähtee siitä, että päästöoikeus on kaikilla maailman ihmisillä sama. Aivan näin yksinkertaisesti asia ei voi olla. Jos jollekin maalle on siunaantunut tavallista enemmän vesivoimaa, on ymmärrettävää, ettei sen maan pidä saada tämän lisäksi käyttää fossiilisia polttoaineita yhtä paljon kuin muiden. Ilmasto-olot – sen kylmyys ja kuumuus – on otettava huomioon. Mielestäni myös viennin ja tuonnin energiasisältö olisi otettava huomioon niin, että esimerkiksi paperin valmistuksessa syntyvät hiilidioksidipäästöt katsotaan sen maan päästöiksi, jossa paperi kulutetaan. Tämä on järkevää, sillä ei ole mitään syytä siirrellä energiantensiivistä tuotantoa keinotekoisesti maasta toiseen vain sen mukaan, minkä maan päästökatoissa on vielä tilaa.

Sen sijaan se, että me rikastuimme ensin, ei ole eettisesti kestävä peruste sille, että meillä olisi suurempi oikeus ilmakehään kuin myöhemmin rikastuvilla.

Se, että kehitysmaat vaurastuvat ja lähestyvät päästömääriltään teollisuusmaita, ei tee tiukkaa ilmastopoliittikkaa turhemmaksi vaan entistä välttämättömämmäksi. Jos päästötaso henkeä kohden

on teollisuusmaiden ja kehitysmaiden kesken sama, silloin tuon yhteisen tason pitäisi olla vain kolmasosa EU-maiden nykytasosta ja kuudesosa Yhdysvaltain tasosta, jotta päästöt pysyisivät edes nykytasolla.

Suomen päästötaso

Onko Suomi saanut Kioto-neuvotteluissa liian pienen päästöoikeuden? ”Mehän olemme jo toteuttaneet säästötoimet, joita toteuttamalla muiden on helppo alentaa päästötasoaan”. Tämä hyvin yleinen käsitys antaa ymmärtää, että Suomi olisi erittäin niukkapäästöinen maa verrattuna tuhlaaviin EU-kumppaneihinsa. Suomen päästöoikeus on EU-maiden kolmanneksi suurin asukasta kohden. Se on peräti 46 % suurempi kuin EU-mailla keskimäärin¹⁴. Suurempi päästökiintiö on vain Irlannilla ja Luxemburgilla. Näistä Luxemburg on jo pudottanut päästönsä Suomea alemmas. Maailmantilastoissa olemme kuudennella sijalla sellaisten maiden kuin Yhdysvallat ja Saudi-Arabia jälkeen.

Onko olemassa joitakin erityisyyttä, joiden vuoksi Suomelle kuuluisi korkeampi päästökiintiö kuin muilla?

Ilmaston kylmyys on tällainen syy, mutta se ei riitä selittämään Suomen muita tuhlaavampaa käyttäytymistä. Lämmitys tuottaa vain kolmasosan kaikista Suomen hiilidioksidipäästöistä. Jos lämmittää ei pitäisi lainkaan, päästömmme olisi EU:n keskitasoa. Lämmitetäänhän muuallakin taloja sentään jonkin verran. Suomessa ei jouduta juuri lainkaan käyttämään energiaa ilmastointiin, siis rakennusten jäähdyttämiseen. Jäähdyttämiseen yhdellä asteella kuluu energiaa kolme kertaa enemmän kuin lämmittämiseen yhdellä asteella.

---

14 Luvuissa on mukana vain viisitoista niin sanottua vanhaa EU-maata.

Energiaintensiivinen perusteellisuus on mielestäni peruste, koska nuo energiasyöpöt tuotteet kulutetaan muualla. Mutta vaikka teollisuus pitää tätä keskeisenä perusteenaan vaatia Suomelle korkeampi päästökiintiö, tämä ei lopulta ole perusteena kovin merkittävä. Jos Suomen päästömääristä vähennetään vientituotteiden aiheuttamat päästöt, on tietysti tuontitavaroiden valmistajamaissaan aiheuttamat päästöt vastaavasti lisättävä. Tämä korjaus alentaa Suomen päästötasoa vain noin kolmella prosentilla. Se ei siis kelpaa selitykseksi.

Selitykseksi ei kelpaa myöskään laaja maa ja pitkät etäisyydet, joiden vuoksi Suomessa ajetaan paljon autolla. Ei Suomen muita maita suurempi liikennesuorite johdu siitä, että me yhtenäin sukukuloisimme autoillamme Hangon ja Utsjoen väliä eikä haja-asutusalueilla asuvien pitkistä etäisyyksistä. Haja-asutusalueilla asuu niin vähän ihmisiä, etteivät he kertakaikkisesti ehtisi tuottaa Suomen ylen korkeita liikennemääriä. Suomen suuri liikennesuorite johtuu hajanaisista taajamista ja amerikkalaistyyppisestä kaupunkisuunnittelusta. Rautateiden kehittäminen on myös laiminlyöty viime vuosina. Vuonna 1985 jokainen suomalainen kulki autolla keskimäärin 24 kilometriä päivässä, vuonna 2003 jo 31 kilometriä päivässä, vaikka muuton taajamiin olisi luullut vähentävän liikennetarvetta. Se, että meillä kaavoitus ja maapolitiikka suosivat kaupunkirakenteen hajoamista, on itse aiheutettu ongelma, johon on turha vedota maailmalla päästökiintiöitä jaettaessa.

Suuri pinta-ala, jonka turvin on mahdollista tuottaa runsaasti uusiutuvaa energiaa, on vastaavasti melkoinen etu, joka olisi myös voitu ottaa huomioon päästökiintiöitä ajettaessa siinä missä Ruotsin vesivoimakin otettiin. Suomen olisi teoriassa mahdollista tuottaa biomassalla riittävästi energiaa niin, ettei fossiilisiin polttoaineisiin tarvitsisi turvautua lainkaan. Esimerkiksi Hollannille tämä olisi vaikeampaa.

Suomea ei ole päästöoikeuksien alkujaossa kohdeltu huonosti, vaan pikemminkin hyvin. Meidän on jatkossa varauduttava siihen, että Suomi joutuu suurine per capita -päästömäärineen silmätiukaksi kansainvälisissä keskusteluissa. Meidän on hyvä varautua varsin suuriin kasvihuonepäästöjen vähennyksiin. Joka ei ota tätä huomioon investoinneissaan tai vaikkapa valitessaan omakotitalonsa lämmitysjärjestelmää, saa varautua siihen, että tekee kalliin hukainvestoinnin.

Suomella on suuri potentiaali energiakasvien tuotannossa. Kansanedustaja Erkki Pulliainen on esittänyt, että puoli miljoonaa peltohehtaaria siirrettäisiin Suomessa energiakasvien, lähinnä ruokohelven kasvattamiseen.¹⁵ Tätä muutosta helpottaisi huomattavasti, jos sitä voisi tukea päästökaupalla. Suomen teollisuus on valittanut, että se saattaa joutua ostamaan päästöoikeuksia suurilla rahasummilla ulkomailta. Pitäisi olla mahdollista ostaa myös viljelijöiltä, jotka tekevät teollisuudelle tilaa Suomen päästökiintiössä viljelemällä energiakasveja. Nykysäännöllä tämä ei kunnolla toteudu, koska energiakasvien viljely korvaa päästökauppasektorin ulkopuolista energiankulutusta.

Maailmanlaajuinen päästöoikeuskauppa

Maailman ilmastopolitiikassa on pyrittävä toteuttamaan samanaikaisesti monia ristiriitaisilta tuntuvia tavoitteita:

Jos me emme hyväksy lähtökohdaksi jonkinasteista ilmasto-oi-
keudenmukaisuutta eli sitä, että eri maiden päästöoikeuksien tulee
henkeä kohden olla jokseenkin samankokoisia¹⁶, meidän on turha
kuvitella saavamme kehitysmaita mukaan talkoisiin.

---

¹⁵ Ruokohelvi on Suomessa Lappia myöten luonnonvaraisena vesistöjen ja kosteikkojen laitamilla esiintyvä monivuotinen heinäkasvi. Sen viljely on hyvin helppoa, koska yhdellä kylvöllä saa satoa kymmenen vuoden ajan. Peltoviljelyssä ruokohelvi tuottaa hehtaaria kohti energiaa noin kolmen öljytonnin verran.

Emme voi myöskään ottaa lähtökohdaksi, että koko maailman päästöt henkeä kohden nousevat Suomen tai Yhdysvaltojen, ei edes EU:n keskimääräiselle tasolle, sillä sitä maailman ilmasto ei kestäisi.

Emme voi myöskään kuvitella, että teollisuusmaiden päästöt kovin nopeasti alenevat tasolle, joka maailmassa nyt on keskimäärin eli runsaaseen viidennekseen Suomen nykytasosta.

En näe muuta tapaa ratkaista tätä mahdottoman tuntuista yhtälöä kuin, että päästöoikeuksien kauppa mahdollisimman nopeasti laajennetaan maailmanlaajuiseksi. Tämä edellyttää oikeastaan vain Yhdysvaltojen mukaan saamista, mikä ei itse asiassa ehkä ole niin vaikeata, kuin miltä se juuri nyt näyttää. Kehitysmaat tulevat tämän jälkeen mukaan, koska mukaan tuleminen on niille hyvin kannattavaa.

Päästöoikeuksia jaetaan tämän jälkeen eri maiden kesken yhteensä riittävän vähän niin, että maailmanlaajuiset päästöt kääntyvät hallittuun laskuun. Maittain päästökiintiöt jaetaan siirtymäajan jälkeen suunnilleen asukaslukujen suhteessa. Kiintiöitä on tämän jälkeen köyhillä mailla liikaa ja rikkaille liian vähän.

Rikkaat maat voivat halutessaan jatkaa nykyistä korkeaa energian kulutustaan, mutta joutuvat maksamaan tästä korvausta köyhille maille. Energian hinta nousee kaikkialla niin korkeaksi, että rikkaiden maiden energiankulutus kääntyy markkinavoimien pakkotamana nopeaan laskuun. Uskon alentumisen olevan nopeaa, sillä osa energiankulutuksestamme on jokseenkin hyödytöntä.

Köyhillä mailla olisi oikeus nostaa hiilidioksidipäästöjään tuntuvastikin, mutta niiden ei kannattaisi sitä tehdä. Niiden kannattaa päästöoikeusrahoilla rakentaa suoraan energiapihiä yhteiskuntaa

---

16 Ottaen kuitenkin huomioon ilmasto-olot ja uusiutuvan energian saatavuus sekä niin, että energiavaltaisen teollisuuden päästöt lasketaan kuluttajamaiden päästöiksi.

– investoida esimerkiksi suurkaupungeissa kaukolämpöön ja met-roverkkoon. Esimerkiksi lämpöä keräävien suurten aurinkoken-nojen ja kaukolämmön yhdistäminen Etelä-Aasiassa ja Afrikassa voisi synnyttää mielenkiintoisen teknologisen haasteen ja koko-naisen teollisuuden alan. Tässä järjestelyssä näille hankkeille olisi myös rahoitus päästöoikeuksista saatavina tuloina.

Edelläkuvattu järjestely merkitsee valtaisa muutosta maa-ilmankauppaan ja maiden välisiin tuloeroihin, mutta melkoista muutosta tarvitaankin, mikäli maapallon toivotaan selviävän vain lievin ympäristövaurioin alkaneesta vuosisadasta.

Ilmasto-oikeidenmukaisuus on luonteeltaan puhdasoppinen oikeudenmukaisuusperiaate. Puhdasoppisilla periaatteilla ei ole taipumus toteutua sellaisinaan. Teollisuusmaat ovat esittäneet hii-lidioksidikiintiöiden oikeudenmukaiseksi jaoksi niiden suhteutta-mista kansantuotteeseen: rikkaat tarvitsevat suuremmat kiintiöt voidakseen olla rikkaita. Tälle on vaikea keksiä eettisesti kestävä perustelua, mutta ennustan silti, että lopputulos tulee olemaan jos-sakin näiden kahden periaatteen välillä tai että siirtymäkaudesta kohden ilmasto-oikeudenmukaisuutta tulee pitkä. Maapallon kan-nalta tärkeintä kuitenkin on, että jokin näkemyksistä voittaa ja hii-lidioksidipäästöille kyetään asettamaan riittävän tiukat rajat.

12. Enemmän aikaa, vähemmän roinaa

Halu lyhentää työaikaa ansiotason kasvusta tinkien erottaa vihreät selvästi sekä oikeiston että vasemmiston valtavirrasta. Yleensä on tapana vaatia, että meidän kaikkien on ponnistettava entistä enemmän, jotta pärjäisimme globaalissa kilpailussa.

Ensisijainen syy lyhentää työaikaa ei ole työttömyyden vähentäminen. Työajan lyhentäminen auttaa työttömyyteen, mutta vain marginaalisesti. Suurin osa lyhennetystä työstä jää vain tekemättä. Haluamme lyhentää työaikaa, koska katsomme näin voitettun lisääntyneen vapaa-ajan parantavan elämänlaatuamme enemmän kuin sen lisäaurastumisen, joka näin menetettäisiin.

Oletteko havainneet, että suomalaisten reaaliensiot ovat nousseet viimeisten kahden vuoden aikana kuusi prosenttia? Onko elämä muuttunut jotenkin toisenlaiseksi? Jos tuon ansiotason nousun sijasta vuosilomaa olisi pidennetty kahdella ja puolella viikolla, sen olisi ehkä huomannut helpommin. Onnellisuutemme ei juuri enää lisäännä siitä, että tulemme aina vain rikkaammiksi. Sen sijaan meillä kaikilla olisi haus Kempaa, jos meillä olisi enemmän aikaa itsellemme, toisillemme ja harrastuksillemme sekä jos työtä voisi tehdä järkevään tahtiin hohumatta niin, että työstä voi nauttia ja olla ylpeä sen tuloksista.

Viimeisen sadan vuoden aikana työn tuotavuus on noussut neljätoistakertaiseksi. Koneiden ja automaation ansioista teemme siis runsaassa neljässä minuutissa yhtä paljon työtä kuin ennen tunnissa. Sata vuotta sitten olisi varmaankin ajateltu, että nykyihmiset elävät äveriään joutilasta elämää vapaiden kreikkalaisten tavoin. Tuskin olisi pystytty kuvittelemaan, että huolimatta kaikista työtä säästäväistä koneista alituinen kiire vaivaa niin monia ja työuupumus on nopeasti yleistymässä.

Menettääkö Suomi kilpailukykynsä, jos meillä työaika lyhennetään ja kilpailijamaissa tehdään töitä enemmän? Pääsääntöisesti kilpailukyky riippuu työtunnin hinnasta, ei työtuntien määrästä. Ranskassa siirryttiin taannoin 35-tuntiseen työviikkoon ansiotasoa alentamatta. Työtuntien väheneminen kompensoitiin siis tuntipalkkaa nostamalla. Tämä tietysti heikensi Ranskan kilpailukykyä samoin kuin se käsittämätön jäykkä byrokratia, jonka tarkoituksena oli valvoa, että työaika lyhentyy eikä sitä korvata ylitöillä. Kun vastaavasti joillakin Saksan autotehtailla työaika pidennettiin viikkopalkkaa nostamatta, tämä tuntipalkan alennus toki paransi niiden kilpailukykyä.

Monella alalla lyhempi työaika lisää työn tehoa, koska kuusi tuntia jaksaa paahtaa kovempaa vauhtia kuin kahdeksan. Juoksehan mailerikin nopeammin kuin maratoonari. Tällöin kilpailukyky jopa parani, jos tuntipalkka pysyy entisenä. Päinvastaisiakin tapauksia on. Jos työajasta puolet menee uusien asioiden oppimiseen sekä kehityksen seuraamiseen ja vain toinen puoli on osatun soveltamista, työajan lyhentäminen kohdistuu yksinomaan tuohon soveltamiseen, koska osaamisesta ei voi tinkiä.

Kahdeksan tunnin työaika on ollut hyvä yleisnormi, mutta jos työaika yleisesti lyhennetään, lisääntyvät paineet yksilöllisiin työaikaratkaisuihin, sillä joillakin aloilla työajan lyhentämisestä olisi todella ilmeistä haittaa. Ne, jotka pitävät enemmän rahasta kuin vapaudesta, voisivat tehdä halutessaan enemmän töitä ja saada suurempaa palkkaa, ja päinvastoin. Tämä valinnanvapaus lisäisi hyvinvointiamme, jos valinta siis todella olisi vapaata.

On mielenkiintoista nähdä, mitä niin sanottu perijäsukupolvi tulee tekemään lisääntyvällä taloudellisella valinnanvarallaan. Niiden, joiden ei tarvitse säästää asuntoa varten eikä maksaa korkeata vuokraa, on huomattavasti helpompi tulla toimeen osa-aikaisella työllä. Ne, joilla kohtuus ylittää elämänarvona ahneuden, saattavat hyvinkin alkaa elää lokoisampaa elämää. Muut kyllä aikanaan huomaavat, että kohtuuden ystäväillä on hauskeempaa.

Vihreiden tavoite rennommasta elämästä, kohtuullisemmasta työtahdistista ja enemmästä vapaa-ajasta erottaa meidät jokseenkin kaikkien puolueiden ja etujärjestöjen julkilausutuista tavoitteista. Nehän julistavat suorastaan kuorossa, että meidän kaikkien on juostava lujempaa että pysyisimme edes paikallamme. Toisaalta vihreiden kanta vastaa kaikkien suurten maailmanuskontojen ja tärkeimpien filosofisten suuntausten antamia elämänohjeita.

13. Vain palvelut voivat työllistää

Yksi vihreiden painopisteistä talouspolitiikassa on palvelualojen suosiminen. Tällä tarkoitetaan nimenomaan yksityisiä palveluja – ravintoloita, kahviloita, kampaamoja, pesuloita, kotisiivousta, kuntosaleja, paikallisradioita ja niin edelleen. Suurena ryhmänä tähän kuuluu myös kaikki niin sanottu sisällöntuotanto ja kulttuurin parissa tehtävä työ. Palveluilla ei tässä yhteydessä tarkoiteta julkisia palveluja, kuten päiväkoteja tai sairaaloita. Niidenkin korkealaatuisuutta kannatamme, mutta siinä on kyse kovin eri asiasta.

Miksi palvelualat ovat lähellä vihreiden sydäntä?

Kulutuksen suuntautuminen tavarapalveluista kohti hyviä palveluja on osa ekotehokkuuden parantamista. Palvelut vaativat euroa kohden paljon vähemmän luonnonvaroja kuin tavaratuotanto. Toki tästä on poikkeuksia – vaikkapa kylpylät – ja luetaanhan lentoliikennekin palvelualoihin. Kaikkea, mitä palvelualoihin luetaan, emme toki halua edistää. Emme ole palvelualojen edustajien kanssa samaa mieltä kaikesta – emme esimerkiksi tarpeesta kaavoittaa tontteja kaupan suuryksiköille.

Uutena liikkeenä ja vanhoihin siten juoksuhautoihin juuttumattomina vihreiden on helpompi ymmärtää, että tuleva yhteiskunta on palveluyhteiskunta. Tavaratuotanto automatisoituu vauhdilla ja työllistää siten jatkuvasti vähemmän väkeä.

Koska vihreät ovat keskimäärin nuorempia ja koska palvelujen osuus työllisyydestä lisääntyy koko ajan, huomattava osa vihreistä toimii palvelualoilla.

Ammatillinen järjestäytyminen palvelualoilla on heikompa kuin teollisuudessa, ja osittain siksi työntekijöiden asema on heikompi. Osittain heikommat työolot johtuvat työn luonteesta ja pätäkittäisyydestä. Kun vihreillä lisäksi on harrastuneisuutta preka-

riaatin etujen puolustamiseen, palvelualojen työntekijöiden asema on vihreiden huolenaiheena.

Työlainsäädäntö ja sosiaalipoliittinen lainsäädäntö on Suomessa tehty teollisuuden työpaikkoja ajatellen. Jäykkä, joustamaton kahdeksantuntinen työpäivä sopii teollisuuteen, koska tavaroita voidaan valmistaa varastoon. Työtä tehdään tasaiseen tahtiin ja tavaroita myydään omaan tahtiinsa. Palvelua ei voi tehdä varastoon. Siksi työtä on tehtävä silloin, kun asiakkaita on. Asiakkaat eivät noudata säännöllistä kahdeksantuntista asiakkuuspäivää. Työajat vaihtelevat palvelualoilla vähän miten sattuu, mutta lainsäädäntö on jäykkää.

Lainsäädäntö syrjii palvelualoja lähes systemaattisesti. Esimerkiksi työttömyyden aiheuttamat kustannukset jaetaan Suomessa tasan kaikkien alojen kesken. Koska palvelualoilla on vähemmän työttömyyttä kuin teollisuudessa ja rakennuksilla, yhteinen vastuu työttömyydestä merkitsee parinsadan miljoonan euron rahavirtaa palvelualoilta teollisiin ammatteihin. Työttömyyskorvauksen püriin pääseminen on palvelualoilla myös vaikeampaa kuin muualla. Jo aiemmin oli puhe siitä, että kun pakkaneen estää työnteon metsätöissä tai rakennuksilla, siihen suhtaudutaan aivan eri tavalla kuin jos sade estää työnteon terassiravintolassa. Asfalttimiehet pystyvät nostamaan työttömyyskorvausta koko talven, mutta hiihtohissin kuljettajat eivät pysty samaan kesällä, vaan heidän edellytetään ottavan vastaan muuta työtä. Ja niin edelleen.

Palvelualojen puolustaminen ei ole oikeistolaista eikä vasemmistolaista. Se on nykyajassa yksinkertaisesti realismia. Vihreille siinä on kuitenkin myös ripaus ideologiaa. Palveluvaltainen yhteiskunta on ekologisesti kestävämpi kuin tavaroiden tuotantoon ja kulutukseen keskittynyt.

14. Ehkä siinä kävikin näin

Millaista olisi elämä Suomessa vuonna 2020, jos asiat menisivät, kuten tässä kirjassa on kaavailtu? Ehkä siinä kävikin näin:

Yhä synkemmiksi käyvät ennusteet ilmastomuutoksesta jouduttivat kansainvälisiä toimia kasvihuonepäästöjen hillitsemiseksi. Yleisen mielipiteen kääntymistä nopeutti oikukkaan sään tuottamat tuhot ja hankaluudet sekä viljasatojen menetykset. Toimia öljyn kulutuksen hillitsemiseksi avitti myös öljyn hinnan kohoaminen yli sataan dollariin tynnyriltä. Kiinan ja Intian nopea talouskasvu lisäsi öljyn kysyntää, mutta suuret öljyntuottajamaat olivat haluttomia lisäämään tuotantoa, koska öljyvarantojen ehtyminen alkoi hämmöttää horisontissa. Miksi myydä nyt, kun hinta olisi tulevaisuudessa selvästi korkeampi? Öljyn hintakierteen katkaisemiseksi öljynkulutusmaat ryhtyivät yhteisiin toimiin öljyn kysynnän hillitsemiseksi. Teollisuusmaat sopivat, ettei yksikään niistä ryhdy alentamaan kotimaisia energiaveroja kompensoidakseen öljyn hinnan nousua, koska se vain kiihdyttäisi hinnannousua.

Ratkaisevaa ilmastopolitiikan kannalta oli Yhdysvaltojen suunnanmuutos vuonna 2009. Useana peräkkäisenä kesänä Floridaa koetelleet pyörremyrskyt ja keskilämmen kuivuminen saivat Yhdysvaltain vastavalitun presidentin, Floridan kuvernööri Jeb Bushin pyörtämään veljensä penseän suhtautumisen ilmastopolitiikkaan. Tähän myötävaikutti myös se, että Bush-dynastiaa monissa presidentinvaaleissa tukeneet evankelistat alkoivat julistuksissaan pitää ilmakehän pilaamista syntinä, jonka Jumala kostaisi. Floridan myrskyt olivat Jumalan ensimmäinen varoitus. Yhdysvallat pakotti – YK:n tukemana – harvat niskoittelevat maat ruotuun kovin ottein.

Kioton sopimus sai jatkoa jo vuonna 2009. Uudessa sopimuksessa sovittiin maailmanlaajuisesta päästökaupasta. Tähän osallistuivat kaikki maailman maat. Suurin osa liittyi vapaaehtoisesti. Muutamalle vastahakoiselle ei jäänyt käytännössä valinnanvaraa. Vaikein taivuteltava oli vasta kommunismin ikeestä vapautunut Pohjois-Korea, jonka uusi hallitus katsoi, että maalla on oikeus saada kohoavana elintasona korvaus kuusikymmenvuotisesta orjuudesta.

Riadin sopimus

Vuonna 2012 Kioto2:ta seurasi Riadin sopimus, jossa maailman kivihiihi-, öljy- ja maakaasuvarat otettiin tosiasialliseen omistukseen. Kun kaikkia tunnettuja fossiilisia varantoja ei ollut mahdollista polttaa ilmakehään, sovittiin, mitkä esiintymät jätetään kokonaan hyödyntämättä ja missä tahdissa hyödynnettäväksi hyväksytyjä esiintymiä saa käyttää. Samalla määrättiin tuottajamaille maksettavasta öljyn, kivihiihen ja maakaasun kiinteästä hinnasta. Öljyn kohdalla tämä merkitsi tuottajahinnan alentumista neljäänkymmeneen dollariin tynnyriltä. Öljysheikkien panemista polvilleen juhliittiin lehtien sivuilla näyttävästi. Öljyn kuluttajahinta sen sijaan nousi sopimuksen vuoksi huomattavasti, mutta hyöty tästä meni nyt kuluttajamaiden hallituksille.

Sopimuksella taattiin hiilidioksidipäästöjen tasainen ja ennustettava väheneminen. Nopeimmin päätettiin ajaa alas kivihiihen tuotanto. Öljyn etsintä lopetettiin kokonaan. Se todettiin järjettömäksi tilanteessa, jossa edes löydettyjä esiintymiä ei voitu käyttää.

Riadin sopimuksessa kukin maa sai oman, hyvin monimutkaisen kaavan perusteella lasketun kiintiönsä kiinteähintaista öljyä, kivihiihiltä ja maakaasua. Kiintiötä jaettaessa teollisuusmaiden kiintiöt olivat aluksi asukasta kohden selvästi kehitysmaita suuremmat,

mutta toisaalta teollisuusmaiden kiintiöt alenivat selvästi muita maita nopeammin. Näin edettiin asteittain kohti ilmasto-oikeudenmukaisuutta. Järjestely teki hyvin käyntiin lähteneen päästökaupan tarpeettomaksi.

Fossiilisten polttoaineiden kiintiö katsottiin kussakin maassa valtion omaisuudeksi. Valtio sai myydä sen edelleen haluamaansa hintaan joko omille kansalaisilleen tai maailmanmarkkinoille. Jotkut maat säilyttivät energian kotimaisen hinnan halpana ja turvautuivat säännöstelyyn, mutta useimmat antoivat hinnan määräytyä markkinoilla. Monelle kehitysmaalle yli oman tarpeen menevästä kiintiöstä tuli maan tärkein vientituote.

Tällä järjestelyllä turvattiin ilmakehän kuormituksen asteittainen aleneminen. Sen toinen tarkoitus oli estää maailman tulonjaon mullistus, joka olisi seurannut öljyn hinnan jatkuvasta noususta. Sopimukseen kuului, että maa, joka pystyy lisäämään hiilinieluja esimerkiksi metsittämällä, saa vastapainona suuremman kiintiön fossiilisia polttoaineita.

Ekologinen verouudistus

Ekologinen verouudistus oli käynnistynyt jo eduskuntavaalien jälkeen vuonna 2007. Energiaveroja ja muita ympäristöveroja nostettiin ja kasvava osa päästöoikeuksista huutokaupattiin ilmaisen alkujonon sijasta. Tähän oli päädytty pitkälti Saksan ja Ranskan vaatimuksesta näiden maiden kamppaillessa valtaviin budjettialijäämiensä rahoittamiseksi. Energiaverojen mahdollistamat veronalennukset kohdistettiin pieniä ansiotuloja saavien tuloveroon ja sosiaaliturvamaksujen muuttamiseksi progressiivisiksi. Pääkaupunkiseudulla otettiin käyttöön Tukholman mallin mukaiset ruuhkamaksut. Monessa muussa kaupungissa korotettiin pysäköintimaksuja veroluonteisesti.

Samalla erillistä bensiiniveroa hieman alennettiin, mikä kohtuullisti veron nousun vaikutusta syrjäseutujen autonkäyttäjille. Suomi sai tähän veronalennukseen muiden kuluttajamaiden hyväksynnän vedoten siihen, että ruuhkamaksut hillitsivät tehokkaasti bensiinin kysynnän kasvua.

Riadin sopimuksen jälkeen valtion tulot energiasta nousivat kahdeksaan miljardiin euroon. Kohonneella energian kuluttajahinnalla oli hyvin epäsosiaalisia tulonjakovaikutuksia. Niiden kompensoimiseksi Suomi otti käyttöön vaatimattoman, sadan euron suuruisen perustulon. Sosialidemokraattien vaatimuksesta sitä ei kutsuttu perustuloksi vaan energiahyvitykseksi. Joka tapauksessa jokainen suomalainen sai kuukausittain tililleen sata euroa. Uudistuksen nettohinnaksi tuli noin miljardi euroa, sillä normaalia palkkatuloa saavalta perustulo perittiin takaisin verotuksessa. Tämä rahojen siirtely edestakaisin oli kuitenkin helpompi toteuttaa kuin vain pienituloisille anomuksesta maksettava energiahvitys.

Pienipalkkaisia suosiva verorakenteen muutos alkoi vähitellen sulattaa Suomen vaikeaa rakennetyöttömyyttä, mikä teki tilaa uusille suunnatuille veronkevennyksille ja perustulon korotukselle. Vuoden 2014 tuloneuvotteluissa päädyttiin historialliseen kompromissiin. Energian hinnan nousun tuottamasta kohtalaisen voimakkaasta inflaatiosta huolimatta varsinaisia taulukkopalkkojen korotuksia ei tehty lainkaan. Kaikki tiesivät, että tämä tulee palkkaliukumien kautta kasvattamaan palkkaeroja. Tämän kompensoimiseksi perustulo nostettiin kerralla 350 euroon kuussa. Kaikista ansiotuloista maksettaisiin veroa asuinpaikasta riippuen noin 35 prosenttia, mikä sisälsi sekä valtion, kunnan että terveydenhuoltoon korvamerkityn maakuntaveron. Kaikista suurituloisimpien maksettavaksi jäi myös kymmenen prosentin solidaarisuusvero, joka kerättiin tuloista siltä osin, kuin vuositulot ylittivät 80 000 euroa. Tämän kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Ben Zyskoviczin kateusveroksi ristimän veron tarkoituksenmukaisuudesta käytiin ankaraa julkista väittelyä.

Perustulon käyttöönotto yksinkertaisti huomattavasti tulonsiirtoja, mutta yksin se ei elämiseen toki riittänyt. Sen vuoksi sitä täydentämään jätettiin pienehkö työttömyyskorvaus ja asumistuki. Näiden ehdoksi tuli kuitenkin entistä selkeämpi vaatimus olemisesta työmarkkinoiden käytettävissä. Suunnitelmissa oli korottaa perustuloa asteittain, jolloin myös sitä täydentävää sosiaaliturvaa saatettiin karsia.

Perustulouudistus ja siihen yhdistetty veroremontti merkitsivät huomattavaa lisäystä pienipalkkaisten kokonaistuloihin. Kun tämä otettiin huomioon seuraavissakin tuloratkaisuissa, päädyttiin aikaa myöten realistiseen palkkarakenteeseen. Sekä työn tekeminen että teettäminen tulivat kannattavammiksi. Rakenteellinen työttömyys suli nopeasti helpottaen julkisten palvelujen rahoitusta ja tehden tietä monille tärkeille yhteiskunnallisille investoinneille, joita meneillään oleva nopea elinkeinorakenteen muutos edellyttivät. Erityisesti panostettiin biokaasuverkoston rakentamiseen ja ratayhteyskien nopeuttamiseen. Monessa kaupungissa rakennettiin kiivaasti pikaraitioiteita korvaamaan autoja kaupungin sisäisessä liikenteessä bensiinin hinnan noustua merkittävästi.

Enemmän aikaa

Perustulo ja se seikka, että yhä useampi sai jo nuorena käyttöönsä suvussa perintönä kulkevan asunnon, johtivat siihen, että yhä useammalla oli varaa lyhentää työaikaansa. Kuusituntisesta työpäivästä tuli suosittu. Toiset taas päätyivät nelipäiväiseen työviikkoon. Jotkut tekivät talvella 45-tuntista työviikkoa, mutta olivat sen vastapainoksi kesälomalla kolme kuukautta.

Työajan lyheneminen merkitsi ansiotasosta tai sen kasvusta tinkimistä, mutta vastapainoksi sai enemmän vapaa-aikaa ja kiireetömän elämän. Oli niitäkin, jotka niska limassa painoivat töissä ja saivat korkeata palkkaa, mutta heitä katsottiin vähän oudoksuen.

Työajan lyhentyminen huolestutti aluksi valtiovarainministeriötä. Kun yhä useampi tyytyi lyhyempään työaikaan ja pienempiin vuosiansioihin, verotuloja tuli vähemmän. Julkisuuteen vuosi valtiovarainministeriössä laadittu suunnitelma korottaa pienistä ja keskisuurissa perinnöistä perittävää perintöveroa, koska ”periminen teki palkansaajista laiskoja”.

Valtion kasvavat energiatulot ja vähenevä työttömyys pelastivat valtiontalouden odotetulta kriisiltä. Havaittiin myös, että työajan lyheneminen vähensi sosiaalipalvelujen tarvetta, kun ihmisillä oli enemmän aikaa huolehtia itsestään ja lähimmäisistään.

Vaikka kansantalouden työpanos työttömyyden sulamisesta huolimatta jonkin verran väheni, pelättyä työvoimapulaa ei tullut. Tuottavuus nousi nopeasti. Parantunut alueellinen tasapaino hillitsi kaupunkien kasvua. Rakentamisen väheneminen säästi runsaasti työvoimaa. Hyvä työllisyystilanne teki turhien töiden karsinnasta hyväksyttävää. Teollisuusautomaatio jatkoi etenemistään. Perinteisen teollisuuden työpaikat vähenivät noin kymmenellä tuhannella vuosittain.

Maaseudulla kukoistus energiantuotannossa

Maaseudulle energiakasvien viljely ja puun energiakäyttö toivat uuden nousun. Ruokohelven viljelyala kasvoi kohisten. Osa viljelijöistä oli osa-vuosimaalaisia. Syyskuulta maaliskuuhun he asuivat ja työskentelivät kaupungissa. Ruokohelven energiatehokkuutta parannettiin viljelemällä pelloilla noin kymmenen vuoden välein apilaa. Näin säästettiin typpilannoituksessa.

Ruokohelpi jalostettiin kylissä helpommin kuljetettaviksi pelleteiksi. Jossain määrin ruokohelvestä valmistettiin myös nestemäistä biodieseliä liikennepolttoaineeksi. Maakaasuputkiston varrella

Etelä-Suomessa jotkut jalostivat ruokohelpeä biokaasuksi ja syötivät sitä maakaasuverkostoon. Näin sen energiasisällöstä menetetttiin huomattava osa, mutta kaasulla oli omat käyttökohteensa ja Riadin sopimuksessa Suomen saama maakaasukiintiö oli perin vaatimaton. Suuremmassa mittakaavassa biokaasua valmistettiin kuitenkin puhdistamolietteestä ja lannasta.

Energian hinnannousu teki energiakasvien viljelystä erittäin kannattavaa. Tämä toi vaurautta maalaiskyliin. Riadin sopimuksen solmimisen aikoina Demarin pääkirjoituksessa vaadittiin ruokohelpisheikkien panemista polvilleen öljysheikkien tapaan.

Maaseudun nousuun myötävaikutti sekin, että kotimaiset elintarvikkeet ovat taas kuluttajien suosiossa. Eikä vähiten sen vuoksi, että kansainvälisesti harmonisoitujen energiaverojen vuoksi elintarvikkeiden kuljettaminen oli tullut kalliimmaksi. Viljaa maailmassa kannatti edelleen kuljettaa pitkiäkin matkoja meritse, mutta ajatuskin siitä, että tomaatteja tuotaisiin Suomeen lentokoneella Kanariansaarilta, kuulosti jo pöyristyttävältä.

Viljan maailmanmarkkinahinta oli noussut niin korkeaksi, että EU oli lopettanut maataloustuet kokonaan ja vapauttanut tuonnin. Suomessa energiakasvien viljely oli kuitenkin tuottavampaa kuin viljan viljely ja siksi viljanviljelyala pieneni jatkuvasti. Jotkut varoittivat omavaraisuuden menetyksestä, mutta heitä muistutettiin, että ruokohelpipellosta saa viljapellon vaivatta.

Maaseudun kylärakenne eheytyi ja kaupat sekä muut palvelut palasivat kyliin, koska autolla ei ollut enää varaa ajaa kauas kauppaan. Missä asutus oli hyvin hajanaista, otettiin uudestaan käyttöön kauppa-autot. Enää ne eivät olleen pienmyymäläksi sisustettuja busseja, vaan reilun kokoisia kylmälaiteistolla varustettuja pakettiautoja. Asiakas tilasi päivän ostokset edellisenä päivänä nettissä ja kauppias toimitti ostokset kotiovelle. Oli edullisempaa, että kauppias kiersi lenkin kerran kuin että jokainen asiakas olisi ajanut erikseen kauppaan.

Tulevaisuuden usko toi maaseudulle myös lapsiperheitä. Kyläkouluja avattiin uudestaan. Ne eivät olleet vain kouluja, vaan niistä muodostui jälleen koko kylän henkinen keskus.

Autoilun kallistumisella oli myös hintansa. Syrjäisimmät talot jäivät kesäasukkaiden käyttöön asukkaiden muutettua keskemälle kyläyhteisöjä. Ruokohelpiviljelmällä ei tarvitse monta kertaa vuodessa käydä, joten syrjäisimmät pellot varattiin erityisesti energiaviljelmille.

Matkailu

Kesämökkien käyttötapa muuttui perusteellisesti. Enää niitä ei tietenkään lämmitetty talvisin eikä yhdeksi viikonlopuksi ajettu satoja kilometrejä autolla. Kesämökeistä tuli kesäasuntoja, joissa asuttiin viikkoja yhtäpäätä. Usein tuo matka tehtiin pääosin junalla. Loppumatka taitettiin taksilla tai paikallisbussilla. Moni teki kesäisin etätöitä mökiltä käsin.

Suihkukoneet poistuivat käytöstä melkein kokonaan. Lentoliikennettä se ei kokonaan lopettanut, vaan suihkukoneet korvautuivat puolta hitaammilla potkurikoneilla. Lentäminen oli kuitenkin erittäin kallista. Onnekkaita olivat ne kaupungit, jotka olivat saavutettavissa hyvillä junayhteyksillä. Sähkön hinnannoususta huolimatta junalippujen hinnat alenivat, koska kiinteillä kustannuksilla oli nyt enemmän jakajia.

Helsingistä Keski-Eurooppaan lensi päivittäin valtavia kahdeksanmoottorisia potkurikoneita. Ne oli alunperin kehitetty sotilaskäyttöön, mutta vähin muutoksin niistä saatiin siviilikäyttöön sopivia. Suosittu oli Pietarista Berliiniin kulkeva luotijuna. Se tarjosi suomalaisillekin nopean yhteyden Keski-Eurooppaan. Helsingistä alettiin rakentaa rautatietunnelia meren ali Tallinaan. Se tekisi mahdolliseksi suoran junayhteyden Berliiniin.

Etelänmatkailu sanan varsinaisessa merkityksessä tyrehtyi. Nuorina Interrailiin tottunut sukupolvi matkaili eläkeläisinäkin mielellään junilla ympäri Eurooppaa. Junat vain olivat usein sietämättömän täynnä. Rautatiekapasiteettia ei kyetty nostamaan kasvavan kysynnän tahdissa.

Palveluyhteiskunta

Ympäristöverot olivat tehneet tavaroista kalliita ja palveluista halpoja. Koska verot kohdistuivat euromääräisesti yhtä suurina laatutuotteisiin ja huonosti valmistettuihin rihkamatuotteisiin, heikkolaatuinen rihkama poistui kaupoista. Muotoilun arvo nousi. Laatutietoisuus ja estetiikan taju paranivat tavarakulttuurin kohentumisen myötä. Lapsille kerrottiin outoja asioista menneestä materiaalisen kulttuurin alennustilasta, kun joskus oli hampurilaisen mukana saanut heikkolaatuisen ja tarpeettoman muovilelun.

Kertakäyttökulttuurin korvautuminen kestäväillä laatutuotteilla toi takaisin myös erilaiset korjauspajat, kun rikki mennyt kannatti taas korjata. Pyöräkorjaamoita oli melkein jokaisessa kaupunginosassa. Niin oli myös lähileipomoja.

Tavarapaljouden tilalle kaupungeissa nousi kukoistava palvelukulttuuri. Aikaa vietettiin kahviloissa ja lähiravintoloissa. Erityisesti naiset hemmottelivat itseään käymällä hierojalla. Kuntosaleja käytettiin ahkerasti. Yhä uusia kotipalveluja tarjoavia yrityksiä perustettiin. Näiden palveluja käyttivät erityisen paljon vanhukset, mutta myös lapsiperheet saattoivat vaivatta ostaa kotiin apua, jos omat voimat eivät riittäneet kodinsiivoukseen, vauvanhoitoon ja kodin muihin askareisiin yhtäaikaisesti. Kunnan maksama palveluseteli oli suurelta osin korvannut kunnan järjestämän kotipalvelun. Vanhukset arvostivat sitä, että saivat itse valita, kuka kotona kävi auttamassa. Vanhusten kotipalvelu synnytti runsaan pienyritysten

verkoston. Liikunnan lisääntyminen autoilun vähennyttyä sai aikaan sen, että vanhukset olivat huomattavasti paremmassa kunnossa kuin aiemmin ja pystyivät siksi asumaan kotona pidempään. Suuret ikäluokat olivat järjestelleet itselleen aika hyvät eläkkeet, joten heillä oli myös varaa ostaa palveluja.

Kaikkalainen liikunnan harrastus lisääntyi. Nappulajalkapallosta tuli erityisen suosittua. Monella harrastus jatkui aikuisikään. Suomi pääsi ensimmäisen kerran jalkapallon maailmanmestaruuskisoihin vuonna 2018. Viikonloppuisin nuoret ja vähän vanhemmatkin kokoontuivat yleisesti suurina ryhminä pyöräretkille. Mukaan otettiin tavallisesti teltat, mutta joskus yövyttiin myös kohtuuhintaisissa hotelleissa ja retkeilymajoissa.

Kulttuuripalvelut kukoistivat. Kansalaisilla oli aikaa ja ostovoimaa käydä teattereissa, tanssiesityksissä ja konserteissa. Kokeileva teatteri innosti sekä nuoria näyttelijöitä että katsojia. Elävä musiikki koki renessanssin. Vain onnekkaimmat ja kuuluisimmat esiintyjät ylsivät työstään korkeille ansioille, mutta perustulon turvin suuri kulttuuriväen joukko pystyi omistautumaan alalleen vapaana menneen ajan apurahojen anomisrumbasta.

Paperin hinnan kallistuminen poisti painetut kotiin jaettavat sanomalehdet. Lehdet ilmestyivät sähköisessä muodossa. Tietokoneen näytöltä niitä ei kuitenkaan tarvinnut tihrustaa. Kätevä elektroninen paperi teki mahdolliseksi lukea päivän lehteä mukavasti aamukahvipöydässä.

Kaatopaikoista riideltiin

Helsingissä Ämmässuon kaatopaikan ympärille oli muodostunut erikoinen pienteollisuusalue. Energian ja metallien raju hinnannousu oli synnyttänyt ajatuksen ottaa kaatopaikkajäte uudestaan hyötykäyttöön. Pitkälle automatisoidussa tehtaassa

robottiarmeija lajitteli jätettä poltettavaksi ja kierrätettäväksi. Alueella oli käsittämätön määrä arvokasta metalliromua. Poltettavaksi lajiteltu jäte jalostettiin paikan päällä kaasuksi ja syötettiin maakaasuverkkoon. Toinen suuri kaasulähde muodostui Viikin puhdistamosta, jossa syntyvä liete mädätettiin metaaniksi.

Pohjanmaalla käytiin mielenkiintoista oikeustaistelua, kun paikallinen yrittäjä oli tehnyt hylätylle kaatopaikalle kaivoslain mukaisen valtauksen. Kunta taas katsoi kaatopaikalla olevien raaka-aineiden kuuluvan itselleen.

Elämä kaupungeissa mullistui

Helsingissä kaupunkielämä oli mullistunut bensiinin hinnannousun ja ruuhkamaksujen tehtyä liikkumisen paljon kalliimmaksi. Henkilöautot katosivat katukuvasta lähes kokonaan. Katuja muutettiin pihakaduiksi. Monella ennen niin vilkkaasti liikennöidyllä kadulla lapset pelasivat nyt jalkapalloa. Polkupyörät, raitiovaunut, lähijunat ja metrot vastasivat pääosasta liikennesuoritetta. Fillarin renessanssi oli mullistanut pukeutumiskulttuurin. Mukavassa, pyöräilyyn sopivassa asussa oli sopivaa tulla tärkeään liikeneuvotteluun siinä missä ennen oli tapana tehdä suuria ratkaisuja hiihtoasussa Saariselällä.

Yhä enemmän pyörissä näki suuria satulalaukkuja. Jotkut olivat löytäneet ullakolta vanhan kolmipyöräisen tavarapolkupyörän. Työmatkalla pistäydyttiin myös ruokakaupassa. Päivittäiset ostokset kulkivat fillarilla vaivatta.

Tampereella ja Oulussa pyöräilijät ja potkukelkkailijat riitelivät liikenneväylien talvikunnossapidosta, mutta Helsingissä ja Turussa tuo riita oli päätyntä pyöräilijöiden voitoksi. Niissä ei enää ollut talvisin lunta.

Pikaraitioiteitä rakennettiin paitsi Suur-Helsingin alueella, myös Turussa, Tampereella, Jyväskylässä, Oulussa ja Kuopiossa. Raideinvestointien rahoitus saatiin kuntoon eduskunnan säädettyä lain, joka teki mahdolliseksi leikata asemien ympärillä olevan tonttimaan arvonnousua investoinnin rahoittamiseen.

Kun matkustamisesta tuli polttoaineen hinnannousun myötä kalliimpaa, työmatkat lyhenivät. Asunto ja työpaikka pyrittiin löytämään läheltä toisiaan. Kaupunginosien palvelutaso myös parani. Lähikaupat tulivat takaisin, koska automarketti-konsepti ei enää toiminut. Elokuvateattereita ja ravintoloita siirtyi keskustasta lähiöihin. Vuonna 2020 helsinkiläiset käyttivät päivittäin 20 % vähemmän aikaa liikenteessä kuin vuonna 2005. Sosiologit tekivät mielenkiintoisen havainnon: kun ihmiset viettivät enemmän aikaa omissa kaupunginosissaan, sosiaaliset verkostot alkoivat toimia paremmin ja paineet kuntien sosiaalibudjetteihin hellittivät. Erityisesti vähenivät lastensuojelun vaatimat menot, koska naapurusto piti paremmin huolta lapsista silloin, kun näiden omilla vanhemmilla oli vaikeuksia vastata lastensa hoivasta.

Santahaminan merellinen eliittikaupunginosa rakennettiin kokonaan autottomaksi. Vasta se sai ihmiset ymmärtämään, miten alituinen autojen pelko oli muuttanut kaupunkilaislasten lapsuutta ja rajoittanut heidän liikkumistaan. Santahaminassa kadut ja torit olivat kohtaamispaikkoja.

Nurmijärvellä oli surullisen näköisiä hylättyjä omakotitaloja. Pendelöinti autolla Nurmijärveltä Helsinkiin oli taloudellisesti mahdotonta. Kun Nurmijärvi oli jäänyt pois Helsingin suuresta kuntaliitoksesta, se jäi myös rakentuvan raideverkon ulkopuolelle. Kunta ei myöskään houkutellettu työpaikkoja toivotulla tavalla alueelleen. Tyhjiilleen jääneiden omakotitalojen omistajat vaativat korvausta valtiolta, koska katsoivat tulleen harhautetuiksi rakentamaan talonsa Nurmijärvelle toisenlaisten tulevaisuudenodosten vallitessa. Olihan valtio sitä paitsi ostanut Tuusulasta runsaasti omakotitaloja työsuhdeasunnoiksi armeijalle sen jälkeen, kun Santahaminan varuskunta siirrettiin Tuusulaan.